

**Aen-Merckingen Van Den Eerw. P. Cornelius Hazart,
Priester der Societeyt Jesv.**

Hazard, Cornelius

Antwerpen, 1662

Het Vierde Deel.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71393](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-71393)

pen
'Ey-
at sy
en is
des
fone
lchs:
nge-
nckt
met
eckt
ant
jick
de,
aer
te

hp
he-
m-
wat
n in
rin-
pan
nt-
ne-
cke
ig

ET

H E T
V I E R D E
D E E L.

H E T IV. D E E L.

Over-een-komste der Roomsc̄he
Kercke met den H. Augustinus.

H E T I. C A P I T T E L.

Van d'authoriteyt der Kercke, ende ghe-
tuyghenisse der mirakelen.

Ibro de utili credendi cap. 17. seght Augustinus : Sullen wy twijfelen ons te be-
gheven tot den schoot van die Kereke, de
welcke beghinnende van den Apostolijc-
ken Stoel, door successie der Bischoppen,
tot de belijdenisse des menschelijcken ghe-
flachts, de ketters daer rontsom te vergheefs bassende,
heeft veroordeelt, eensdeels door het vonnis des volks,
eensdeels door de gravityt der Concilien, eensdeels door
de Majesteyt der mirakelen ? aen welcke Kercke niet te
willen gheven de eerste plaetse, oft is voorwaer een uyt-
ste goddeloosheydt, oft een lichtverdighē verwaent-
heydt. Indien elcke leere hoe slecht, ende licht sy is, een
Leeraer oft Meester vereyscht, op dat sy begrepen can wor-
den : Wat meerder vermetentheydt, ende hooverdijc
cander wesen, als de boecken vande goddelijke Sacra-
menten van hare uytlegghers niet te willen bekennen ?

Item *Contra Epistolam Manichai cap. 4.* Veel dinghen
zijnder, die my met iecht houden in den schoot vande
Catholijcke Kercke, my hout de over-een-komste der
volckeren, ende natien, de authoriteyt door mirakels be-
gost, door de hope ghevoet, door de liefde vermeerdert,
door de outheyt vast ghestelt. My hou de successie der
Priesteren tot dit teghenwoordigh Bischdom beghunnen-
de

de vanden Stoel des Apostels Petri, aen den welcken de Heere nae de verrijzenisse, sijn schapen heeft bevolen te weyden, Ten lesten hout my den naem van Catholijck, den weleken dese Kercke alleen niet sonder oorsake, tuschen sovele ketterijen, soo vercreghen heeft, dat al hoewel alle de kettters Catholijck willen ghenoemt worden, indien nochtans iemandt vremts vraeght, waer dat men samen comt tot de Catholijcke Kercke, niemandt vande Kettters en durft noch sijn Kercke, noch sijn huys thoeden. Dese dan soe menighvuldighe, en groote, ende alderlieftste banden des Christelijcken naems, houden den gheloovighen mensch met recht in de Catholijcke Kercke.

Waer naer Cap.5. Ick en soude aen't Euangelie niet ghelooven, 'ten waer dat my beweegde d'authoriteyt vande Kercke. Waerom en sal ick niet ghehoorsaem zijn aen de ghene die my segghen, en ghelooft *Manichaeus* niet, aenghesien dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest als sy my seyden, gheloost het Euangelie?

Ydele uytvlucht van Partij.

D Cabeljau in sijn Catholijcke Waeheydt pag. 23. Augustinus, seydty hys / stelt alleen wat hem beweeght heeft de H. Schrifture voor't onfeylare Woordt Godts aen te nemen, om daer op voort sijn gheloove te fonderen.

Is dit niet veel gheseydt voor' soo een aensienlyck/ende tresselijck Ondt-vader? is dit niet gheuoegh om onse over-een-komste te sien met Augustino, die de authoriteyt vande Kercke neemt tot steunsel (soo als wy mede doen) om te weten wat dat ware Schrifture is?

Waer seght D. Cabeljau: Ick can my wel beweghen lateren door iemandts authoriteyt, om de Schrifture voor Godts Woordt te houden, sonder hem daer mede meeester te maken van der selver sin, ende meyninghe, om die te moghen verclaren tot sijn welgevallen.

Wat het verclaren tot sijn wel-gheyallen aengaet/ dat

dat past epghentlyck op Partijc, by de welche een seghelyck/nae sijn goerduncken/ende epghen ver-
nuft de Schrifture verclaert / segghende: Ick ver-
staet dat soo: oft/ dat moet soo verstaet worden: Maer
en past gheeuusig op ons/de welche de Schriftu-
re niet anders verclaren / als dat wyp hebbinden/
dat sy vande oude Kercke / ende hare oude recht-
staaliche Leeraers verclaert is gheweest; wele-
kers verclaringhen Partijc doorgaeng / naer haer
welghewallen/verwerpt / oft niet aen en neemt/
segghende / dat de Daders ziju menschen ghe-
weest.

Wat aengaet van sich meester te maken over den
sin,ende meyninghe vande Schrifture: Daer heeft Au-
gustinus sijn ghevoelen van ulti-ghedruckt aen-
gaende de Kercke / segghende hier boven: Elcke
leere moet haren Leeraer, oft Meester hebbhen/ ende
noemt het eene groote vermetentheydt, ende verwaent-
heydt de Schrifturen niet te willen bekennen door hare
uytlegghers, hier dooz verstaende de Kercke/ ende
de Concilien: Maer dooz hy clart te kennen
gheest/dat hy de selve voorz Meesters hout han-
den sin/ende meyninghe van de Schrifture.

Tweede uytvlucht.

Dabeljau *Ibidem*: wil segghen dat Augustinus
hier spreekt van als hy noch Manicheer
was/als oft hem dan de toestemminge der Christen/
een beweegh-reden soude gheweest zijn/
om het Euangeliuム voorz Godts Woerdt aen te
nemien; stellende den teghenwoordighen tydt
voor de voorzledene.

Die is soo veel als niet gheseydt / ende en kan
gheeuusig ulti Augustino blijken; want die plae-
se die D. Cabeljau voorstelt ulti Augustino *Tom. 1. de
beata vita*: daer spreekt Augustinus in den voorz-
den tydt/segghende: Ick was soo ontsteken, &c. waer
ulti noch volghet dat de reste vanden voorzleden
tydt

thdt moet verstaen worden. Niet sulcas en sal
my D. Cabeljau, in't ghene w^p voorz hebben/kon-
nen bewijzen.

Voorders braeght D. Cabeljau pag. 24. Welcke was
de Kercke wiens autoriteyt *Augustinus* in die tijdt be-
weeghe? *De Catholijcke Kercke*, seyd hy, verstaende daer
door, niet alleen de Kercke van sijnen tijdt, maer de gant-
sche menigte der Ghelooighen van de tijden der Apo-
stelen af, die al te samen eenstemmelyck, ende onveran-
derlyck, het Euangelium voort het onfeylbare Woordt
Godts erkent ende aenghenomen hadde: 'Twelck nie-
mandt loochent sal, een crachtigh middel te zija, om
een mensch te beweghen.

Wel aen: is dit soo crachtigh een middel: Hoe
komt het dan/dat Partije desen middel niet aen en
neemt/ soo wanneer w^p haer op de ghestadighe
eenvoudigheyt/ ende ouveranderlyckheit der
Kercke van d' Apostelen tijden af / tot onse toe/
heropen/ om te weten wat de ware ende oprechte
Schrijfture is / maer wilt dit asghemeten heb-
ben dor^r haren inwendighen besonderen gheest/
ende als vgt een ooghlyckelijcke utschijnende
Masesteyt der Schrijfture / die sp^r alleen/ bumpt
alle andere/ haer inbeeldt te sien/ende te vatten?

Derde uytvlucht.

Op die sprencke van *Augustinus* segghende / dat
hem in de Kercke houdt den naem van Catholijck,
successie van persoonen, ende roem van oudtheydt, neemt
D. Cabeljau pag. 25. op/senighe Woordzen die *Augusti-
nus* daer hy vorgh/ namelijck dese: Indien de waer-
heydt soo clae ghehoont can worden, dat se niet en
magh in twijfel ghetrocken worden, soo is se te prefere-
ren boven alles wat my inde Kercke houdt. Waer op
D. Cabeljau seyd / dat *Augustinus* hier mede te ken-
nen gheest / dat men eerst, en meest acht te nemen heeft
op de waerheydt selve, die ons het principale merck-teec-
ken vande Kercke zijn moet.

Waer't

Waer't saken dat D. Cabeljau Augustinum in dat hoozsepde boeck voorderg hadde gycle en / ende dese woorden die hy hier hybzengt / wat herer ondersocht / soude bryten twyssel ghesien heb-
ben/dat se hier niet meer en maken als een Θ in't
cijfer.

Wat de woorden selve belanght/die heeft D. Ca-
beljau niet in haren bollen sin voorghestelt/ want
alsoo lypden sy hy Augustinum : By u l 6 Manicheen,
en is niet van alles wat my houdt in de Kercke , 'twelck
my soude connen aenlocken, en houden : men hoort by
u Landers niet als belofte vande waerheyt ; de welcke
indien sy soo claeer wordt ghetooont , dat sy niet en can
intwysel ghetrocken worden , sy is voor te stellen aen
alle die dinghen , door de welcke ick inde Catholijcke
Kercke ghehouden worde : Maer indien sy alleen wordt
beloofst , ende niet ghetooont , niemandt en sel my af-
trecken van dat gheloove, het welk myn ghemoet met
soo vele, ende groote banden heeft vast ghemaeckt aen
de Christelijcke Religie.

Siet ghy hier niet dat Augustinus niet anders
en seght aen de Manicheen , als: Iets vergheve u
de konste / dat ghy my de waerheypdt sult thoo-
uen/bryten die Kercke / de welcke Catholijck wordt
ghenoemt, daer successie van Priesters is inden Stoel Petri,
daer de oudtheydt is, ende mirakelen? Ghy beloofst het
wel / maer te vergheefs ; ghy en zji niet mach-
tigh dat te doen / ende daerom houde ick my aen
die Kercke / als wesende die/bryten de welcke
gheen waerheypdt en is , soo legghen de woorden
Augustini : oft indien D. Cabeljau dit noch en siet/
hat hy dan voorderg hooze wat Augustinus seght.

Eerst Cap. 14. Ick belijde, seydt hy / het Catholijck gheloove, ende betrouwe door het selve te gheraken tot se-
kere wetenschap. Maer ghy , die myn gheloove soeckt
om verre te stoeten, gheeft my sekere wetenschap, indien
ghy het machtigh zijt te doen, ende overtuuyght my , dat
ick tot noch toe qualijck gheloofst hebbe.

Voorders, seydt hy : Ghy seght my twee dinghen:
Het eerste , dat het den H. Gheest is, die door u spreeckt,
het

het ander, dat het cl aer is al wat ghy seght. Dit alle beyde most ick sonder eenigh twijfle van u bethoont sien. Doch besi te vreden, leert my maer een van beyde. Thoont dat het den H. Gheest is die door u spreeckt, ende ick sal ghelooven waerachtigh te zijn, dat ghy seght, al en weet ick't niet: oft thoont dat het waerachtigh is 't ghene ghy seght, ende ick sal ghelooven dat het den H. Gheest is, al en weet ick't niet. Kan ick rechtveerdigher, oft sachtsinnigher met u handelen? Maer ghy en zijt niet machtigh, noch het een, noch 't ander te thoonen.

Hier seght summers Augustinus tot twee-mael toe / dat de Manicheen niet machtighen waren de waerheypdt te thoonen: Daerom seght hy oock soo byplijck: Thoont my de waerheyt/ soo dat-ter niet aen te twijfelen en is/ ende ick sal alles laten baren; maer ick vergheve u de konstre.

Maer dit/Thoont Augustinus, dat de waerheypdt alleen in die Kercke te halen is/daer successie van Priesters is in den Stoel Petri, daer d'eenstem- mighypdt/d'outherpd/ende mitrakelen znu/want van die Kercke heeft hy te vozen ghesproken: Hoorz shn woorden:

Eerst Cap. 5. Waerom, seydt hy/en soude ick niet ghehoorsaem zijn aen de ghene die my segghen, en ghelooft Manicheus niet, ghemerekt dat ick aen de selve ben ghehoorsaem gheweest, als sy my seyden ghelooft het Euangelie? Kieft wat ghy begheert. Indien ghy seght: En ghelooft de Catholijcken niet, ghy en sult niet wel doen indien ghy my door't Euangelie wilt dwinghen tot het gheloove van Manicheus, want ick hebbe aen't Euangelie ghelooft, om dat de Catholijcken my het selve hebben ghepredickt. Maer by soo verre ghy seght: Ghy hebe wel ghedaen als ghy aen de Catholijcken ghelooft hebt, wan- neer sy het Euangelie presen, maer ghy en hebt niet wel ghelooft, wanneer sy Manicheum versmaedden: Meynt ghy dat ick soo dwaes ben, dat ick sal ghelooven 't ghene ghy wilt, ende niet ghelooven, 't ghene ghy niet en wilt, sonder dat my eenighe reden ghegeven worde? Ick gae veel seker, en vaster, indien ick aen de Catholijcken gheloovende, tot u niet over en gae. By soo verre ghy my redenen

redenen gheven wilt ; laet het Euangelie varen : Hour ghy u aen't Euangelie ? ick sal my houden aen die, door welckers last ick aen't Euangelie gheooft hebbe, ende door dat selver last en sal ick gheensins gheoooven aen u. By soo verre ghy misschien in't Euangelie iedt vinden cont, rakende het Apostolaetschap van *Manicheus*, 'twelck gantschelick claer zy, ghy sult my d'authoriteyt der Catholijcken (die my belaften, dat ick aen u niet en soude gheoooven) verckenken : Welcke verckenkt welende, en sal ick oock aen't Euangelie niet connen gheoooven, om dat ick door haer, aen't selve gheooft hadde. Alsoo en sal by my niet met allen gheden, al wat ghy uyt 't Euangelie sult voortgebracht hebben.

Item Cap. 14. *Manicheus* en moest ons niet beloven wetenschap, noch clare kennisse, noch een roecomen tot 'tghene men vraeght, sonder eenighe twijfslachtigheyt, maer soude moeten legghen, dat die dinghen aen hem ghethoont zyn, en dat de ghene aen de welcke dese dinghen verhaelt worden, hem moeten gheoooven, in saken die sy niet en weten. Maer indien hy dit seyde, wie en soude hem niet antwoorden : Indien ick sal gheoooven dinghen, die my onbekent zyn, waerom en salick niet liever gheoooven die dinghen, de welcke nu vast ghestelt zyn by alle nation, door d'aler gewichtigste authoriteyt, ende aengenomen worden door de eenstemmigheydt der gheerde, ende ongheerde ?

Hoe kan Augustinus claeerder / openlijcker / ende duypdelijcker spreken als hy hier doet / om de autoriteyt van de Kercke te verheffen in't aenmen vande Schrifture / hare uplegginghen / ende stukken / die hy voorhout te gheoooven : hoe kan men claeerder aenwijzen / welck dese Kercke is / als beschryvende hare conditien / namehelyck / den naem Catholijck, de successie der Priesteren in den Stoel Petri, d'authoriteyt, ende mirakelen ? dit is mede het ghevoelen vande heden daerghsche Roomische Kercke / Ergo / de Roomische Kercke komt in dit eerste stuk over-een met Augustinus.

De plaezen Augustini, die D. Cabeljau hier teghen stelt pag. 25 ghetrocken uit syn boeck de unit.

Dd

Eccl. f.

Eccles. cap. 2. 3. 19. en zijn van gheender weerden: Want Augustinus blijft daer by in dat selve hoeck/ dat-ment moet houden met de eenstemmigheyt vande heele Kercke / de welcke de heele wereldt dooz is verbreydt / dat is / met de Catholijcke, 't welck hy in't laagh / ende breedt becloont mee verscheden Schrifturen : niet waer de Kercke was / want dat kost-men sien voor de oogh vpt hare verbreydinghe de heele wereldt dooz / maer dat die Kercke / de welcke soo verbreydt was / de ware was / presupponerende eerst hare algemeynheit/ en de selve daer nae bevestigende met de Schrifture als wesende een teckelvade waerachtige Kercke. Waerop hy oock ten lesten sept Cap 11. Met dese , ende soodanige exemplen steken de Kettters haren cleynen hoop te recommanderen , ende en houden niet op, te lasteren de menigte, die de heele wereldt dooz is verbreydt in de Heylyghen der Kercke.

Augustinus dan / handelt hier teghen de Donatisten, de welcke de Schrifturen aenbevdden/maer loochenden dat de Kercke de heele wereldt dooz sichtbaerlyck was verbreydt. Wit bewijst Augustinus teghen haer vpt de Schrifturen ; het selve doen wy teghen alle ander-gesinde. Augustinus thoont hoe de ghelooviche/be Kercke/die sy ghelooven/konnen bewijzen vpt de Schrifture. Nu 't is wat anders de Kercke te bewijzen dooz de Schrifture / ende anders is't de Kercke niet te ghelooven als vpt de Schrifture. Witakerus een Predicant van Partie Controv. 1. q 3. C. 3. segt: 'Tblijcck dat het oude Testament wordt becloont vyt het Nieuwe Luc. 24. v. 44. Hy en sal nochtang niet segghen/ dat het Nieuw eer gheloost wordt als het Oude / oft dat het Oude anders niet gheloost wordt als vyt het Nieuwe. Alsoo bewijst Augustinus de Kercke teghen de kettters / vpt 't Euangeliie / maer hy en seght niet / dat hy enckelijck aen de Kercke gheloost/om het Euangeliie/maer contrarie : Ick en soude aen't Euangeliie niet ghelooven , 'ten waer laken dat my d'authoriteyt vande Catholijcke Kercke beweegde.

Ten

Ten anderen/ ghelyck ik boven gheseydt hebbe / in dien heelen boeck thoont Augustinus , dat vande Schrifture gheleert wordt / dat de ware Kercke Christi sichtbaer is / doch niet sichtbaer uyt kracht vande Schrifturen / maer doer haer eyghen selven/ende haren eyghen luyster. Want op de selve wijsen seydt hy: Wy ebben Christum gheleert in de Schrifturen , wy hebben de Kercke gheleert is in de Schrifturen Ep. 199. Wie sal hier uyt beslypten , Ergo als Christus hier leefde op de wereld/ hy en was dooz sijn eyghen luyster niet sichtbaer/ende door sijn eyghen selven geen hoorworp sel van ons gheloove? Contrarie moet men beslypten om dat hy in de Schrifturen ghenoemt wordt het Licht des wereldivs/ende de Sonne der Rechtbeer digheyt. Alsoo moet men oock spreken van de Kercke.

Ten lessien / als de Schrifture nu komt hy de voorgaende beweegh-reden / om de welche commandt de Kercke te vozen gheloost heeft/ als uwelijck/soo Augustinus doet / om den naem Catholick, om de successie der Priesteren in den Stoel Petri, om de oudtheyd, ende mirakelen, dan is de toestemminge dieg te volmaecter / ende hare eyghendommen dieg te klaerder / en baster. **Wit** ist ighene doch Petrus de Alliaco , ende Melchior Canus van D. Cabeljau gheciteert pag. 24. Willen segghen.

Tot hier toe blijven wyt eens met Augustino, rakende de beweegh-reden in't ghelooven der ware Kercke.

HET II. CAPITTEL.

Rakende 'tonderhouden der gheboden.

DE Roomische Kercke leert/ tegen de Nieuwghereformeerde , dat het volkommen onderhouden der gheboden God s / aen den mensch hier op der aerd/mogelyck is.

Wit 2

Wit

Dit sg mede het ghevoelen gheweest handen H. Augustinus.

Eerst, lib. de Nat. & grat. cap. 43. Godt, seydthyp / en ghebiedt niet dat onmoghelyck is, maer ghebiedende vermaent hy, en te doen dat ghy kont, ende te vraeghen dat ghy niet en kont.

Ten tweeden Cap. 69. De gheboden sijn seer goet, indien wy de selve wettelijck ghebruycken: Want soo men vastelijck ghelooft, dat den rechtveerdighen, ende goeden Godt niet en heeft connen ghebieden dat onmoghelyck is, wy worden hier door vermaent, ende in lichte dinghen, wat wy moeten doen, ende in sware, wat wy moeten vraghen. Want alles wort licht aen de liefde, aen de welcke alleen Christus een licht pack is, ofte sy selve alleen is een pack dat licht is: volghens dit is gheseyt: *Sijne gheboden en zijn niet swaer*.

Ten derden Serm. 69 de tempore: Veele mynen, dat sommighe gheboden onmoghelyck sijn: Men moet weten, dat Christus gheen onmoghelycke dinghen en ghebiedt, maer volmaeckte.

Ten vierden Serm. 291 de tempore. *W*y vervloecken de blasphemie vande ghene die legghen, dat van Godt aen de mensche jet gheboden is, t'welck onmoghelyck is.

Ten vijtden in Psalm 56. Godt en soude niet ghebieden dat wy't louden doen, waer't dat hy't onmoghelyck oordeelde om van den mensche ghedaen te worten.

Ten festen lib. de Grat. & lib. arb. cap. 15. Door de gratië geschiet het dat den goeden wille vermeerdert vvor, ende sal soo groot vworden, dat hy can volbrenghen de goddelijke gheboden, die hy begheert, als hy crachte-lick, ende volmaecktelijck begheert: Hier toe dient dat geschreven is: Indien ghy begheert, ghy sult de gheboden onderhouden: soo dat de mensche, die sal begheert hebben, ende niet gheconnen hebben, siende dat hy noch niet ten vollen en begheert, dat hy bidde om te hebben soo groot een wille, den welcken ghenoegh sy om de gheboden te volbrenghen: Want soo wort hy gheholpen om te doen, het ghene gheboden wort, ende dan ist profijtigh te willen, als wy't connen doen.

Ydele

Ydele uytvlucht van Partye.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheyt pag. 624. neemt een uytvlucht op dese ende dierghe- lijcke sprencken Augustini sooo slecht als ich noch opt ghehoort hebbe.

Godt, seyd h̄p / en ghebiedt niet dat absoluyt onmo- ghelyck is, dat sien wy toe, ende sooy meynt het *Augus- tinus* : Maer dat Godt niet en soude ghebieden, dan daer toe wy sondige menschen machtigh sijn om het selve te volbrenghen, dat en is de meyninghe van *Augus- tinus* noyt ghevveest.

Seght my Domine Cabeljau. Hoe hebt ghp de meyninghe Augustini diefaengende hornen achterhaelere.

Ghp seght : 'Tis ghelneest de p̄incepale op- werpinghe der Pelagianen. Maer ghp en wijs ong die opwerpinghe niet aen met de epghen woordēn Augustini. Ich sal't voor u doen.

Augustinus dan/ seyd de Grat. & lib. arbit. Cap. 16. De Pelagianen meynen dat sy wat groots vveten, als sy segghen : Godt en soude niet ghebieden, t'ghene hy soude weten vande mensche niet te connen gheadaen vvor- den.

Hier op antwoort Augustinus, seght D. Cabeljau, Dat Godt vele dinghen ghebiedt die vvy niet doen en connen, op dat wy vveten souden, vvat wy van hem moe- ten vraghen.

Tis waer dit is de hylst vande antwoorde Augustini: Maer in Godts name/ voeghert de an- dtere hylt h̄p/ en dan en sal de ghemeente niet bes- dzoghen worden.

Augustinus dan voeghert h̄p : 'Tis het gheloove, de vvelcke door ghebeden v̄erri ghe- biedt. Waerom hebt ghp dese woordēn ver wegen? Hebt ghp niet ghesien dat den sin/ sonder de selve/ onvolmaecht wage?

¶ 3

¶ 2

De Pelagianen dan/ seyden/ soo aen alle gheleerde bekent is/ dat men de heele wet kost onderhouden dooz natuerliche krachten: Neen/ seght Augustinus, dat en can niet gheschieden/ maer Godt heeft eenige dingen gheboden/ die wy door de natuerliche krachten niet en kunnen volbrenghen/ om dat wy hem om hysiant souden bidden/ r'welch indien wy doen/ niet een oprocht ghecloobe/ dooz onse ghebeden sal de onderhoudinghe der wet moghelyk worden dooz de gracie/ de ghene die onmoghelyk was aen de crachte vande nature.

Ende alsoo sijn alle de sprekken Augustini te verstaen/ daer hy schijnt te segghen dat de mensch hier op de wereldt de wet niet volkommenlyk kan onderhouden. Ich thoone dat uit verscheide plasssen van syne schriften.

Eerst Ep. 144. De vver al leerende, ende ghebiedende, en can sonder de gracie niet volbracht vworden.

Ten tweeden Tract. 26. in Ioan. Niemant en volbrengt de vver ten sy dat de gracie helpt.

Ten derden lib. 2. contra Indian. Num. 158. De ghene die myne dath de vver sal volbrenghen door de vryheydt sijns eyghens wils, die vville vast stellen sijn eyghen rechtveerdigheyt, ende niet vatten de rechtveerdigheyt Gods.

Ten vijfden lib. 3. ad Bonif. Cap. 7. De ghene die mynen dat syue ghebiedende wet volbrenghen door de crachten van haren wille, de selve en keeren haer niet tot de helpende gracie.

Somm. de schriften Augustini sijn allesing vol van soodaniche sprekken.

Augustinus dan/ soe wy boven ghesien hebben/ leert openlyk/ dat Godt niet en ghebiedt r'welch onmoghelyk is/ want al hoe wel het mocht onmoghelyk wesen aen de crachten vande nature/ het wort nochans moghelyk dooz de crachten der gracie/ die Augustinus wilt ghebraght hebben van Godt/ segghende dat wy de selve sullen vercrif-

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 423
vererijghen/ om de wet volmaechtelijck t' onder-
houden.

Dit selve leert de Roomscche Kercke : Ergo sp
comt hier in over een met Augustino.

HET III. CAPITTEL.

Rakende het H. Sacrament des Autaers.

DE Roomscche Kercke leert / dat men Chri-
stum in't h. Sacrament / met upwendighe
eerbiedinghe moet aenbidden.

Tselve leert updruckelijck den H. Augustinus
op verschepden plaetsen van syne schriften.

Dooy eerst in Psalm 58. daer hy alsoo spreekt/
verclarende die woorden van David : Aenbidt den
voetbanck sijnder voeten.

Wat moeten wy aenbidden? vraeght hy/ ende ant-
woort : Den voetbanck sijnder voeten; Maer de schriftu-
re seght op een ander plaets, dat de aerde de voetbanck
sijnder voeten is: Heeft hy ons dan de aerde doen aenbid-
den? Doch hoe sullen wy de aerde aenbidden, aenghesien
de schriftuer opentlijck seyt : *Ghy sult uwen Heere uwen
Godt aenbidden?* ende hier seght sy : *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten:* Ende wanneer sy my verlaert wat de voet-
banck sijnder voeten is, sy seght : *De voetbanck sijnder
voeten is de aerde:* *Ick staen en twijfle;* ick vreele de
aerde t'aenbidden, op dat hy my niet en verdoeme die he-
mel ende aerde ghemaect heeft. Wederom vreele ick
niet te aenbidden den voetbanck vande voeten van mij-
nen Heere, om dat den Psalm. seght; *Aenbidt den voetbanck
sijnder voeten* *Ick vrage:* Wat is de voetbanck sijnder
voeten? ende de schrifture seght my : 'Tis de aerde. Al
twijfclende keere ick my tot Christum, want ick soecke
hem hier, ende ick vindt hoe de aerde, ende de voetbanck

¶ 4

sijne

siijnder voeten, aenbeden can worden sonder godloosheyt: Wanhy heeft de aerde aenghenomen uyt aerde, want het vleesch is uyt de aerde, ende uyt het vleesch van *Maria* heeft hy vleesch ghenomen: Ende om dat hy in dat vleesch hier omghewandelt heest, ende dat selve vleesch ons t'eten gheheven heeft tot saligheyt, **NIE-MANT EN EET DAT VLEESCH TEN SY DAT HY'T EERST AENBEDEN HEEFT.** Wy hebben dan ghevonden hoe de voetbank vande voeten des Heeren aenbeden wert, soo dat wy niet alleen niet en sondighen met te aenbidden, maer ter contrarie sondighen, met niet te aenbidden: Maeckt het vleesch niet levendigh? De Heere selve heeft gheseyt, als hy sprack vande recommandatie van dit selve vleesch: *'Tis de gheest, die levendigh maeckt, het vleeschen is niet nut.* Daerom als ghy u nederbuyght, ende plat werpt op wat aerde het mocht wesen, en siet het niet aen als aerde, maer siet sien heylighen aen, wiens voetbank het is, t'welck ghy aenbidt, want ghy aenbidt ter oorsake van hem en daerom isser byghevoeght: *Aenbidt de voetbank siijnder voeten, want sy is heyligh:* Wie is heyligh? ter wiens liefde ghy aenbidt den voetbank siijnder voeten.

Ten tweeden seght Augustinus Epist. 120. cap. 27. ende in Psalm. 48. van de ghene die niet gheen behoorlijcke bereydinghe het lichaem des Heeren komen ontfanghen: Sy comen tot de tafel Christi, ende ontfanghen van sijn lichaem, en bloedt, maer sy **AENBIDDEN** alleen, en worden niet versaeft, om dat sy niet naevolghen.

Wederom: Sy eten, ende **AENBIDDEN**, maer en worden niet versaeft, om dat sy niet hongherigh, noch dorstigh en sijn nae de gherechtigheyt.

Tenderden in Psalm 21. De ijcken der Aarden hebben het lichaem van haren Heere ghe eten, maer en sijn niet versaeft ghe weest, ghelyk de arme, te weten tot naevolghinghe, noch tans sy hebben **AENBEDEN**.

Wat mij mi Partije eens ront uyt segghe; wat sy meynpt dat Augustinus hier wilt aenbeden hebben niet het broodt in sijn selven / want dat waer ofgoderye: Niet het lichaem voor so veel alst in den

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 425
den hemel is / want Augustinus . wilt in't H. Sa-
crament set aenbeden hebben ter oorsake van
Christus selve / ende seght dat men t'selbe moet
aenbidden met opficht op Christum : wat can dat
anders wesen als de voerbaenk selve / waer door
Augustinus verstaet het bleesch Christi : Dat bleesch
wilt hy aenbeden hebben in't H. Sacrament :
Dat is de ghewoonte vande Roomische Kercke:
Ergo sp kouint in dit stück wederom over een met
Augustino.

Van de wesentlijcke teghenwoordig-
heyt Christi in't H. Sacrament.

Ten eersten *Tract. 27. in Ioan.* seght Augustinus : Wy
hebben gheloof ende ghekent: vvat hebben wy ghe-
loof, ende ghekent? Dat ghy Christus zijt, de Sone desle-
venden Godts, dat is, dat ghy het eeuwigh leven selve zijt,
ende ghy en gheest in uw lichaem, ende bloet niet anders,
als dat **GHY SELVE** zijt : Ghy hebt het eeuwigh leven in
het toedienen van uw' lichaem, en bloet.

Hoe can Christus in dit selve **Toedienen** / **slugs**
lichaeems / ende bloedtgs / gheven het ghene **HY**
SELVE is / indien hy daer SELVE niet sijn lichaem /
ende bloedt niet teghenwoordighen is?

Ten tweeden in *Psalm. 33.* discouerende op dese
woorden van David. **Hy wiert ghedraghen in sijne han-
den, spraeckt aldus:** Wie sal verstaen, broeders, hoe
dit in een mensch can gheschieden? want wie wort ghe-
draghen in sijne handen? de mensche can ghedraghen
worden door de handen van andere; niemand vvert ghe-
draghen in sijne handen: **Wy en vinden niet, hoe dit nae**
de letter verstaen wort van David, maer vvel hoe het
moet verstaen vworden van Christo: **Want Christus vviert**
ghedraghen in sijne handen; als hy sijn lichaem selve, re-
commanderende, seyde: **Dat is mijn lichaem:** **Want hy**
droegh dat lichaem in sijne handen: Dit is de ootmoedig-
heyt van onsen Heere **Iesus Christus**, dese wort seer ghe-

¶ 5 recom-

recommandeert aen de menschen ; tot dese verweckt hy ons broeders, op dat wy leven, dat is, op dat wy sijn ootmoedigheyt naevolghen, op dat vry Goliath, verslaen, ende Christum houdende, de hooverdijje verwinnen.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

D. Cabeljau in sijn Memory-boeck Part. 2. Pag. 127. Een woordeken, seydthyp / voeghter Augustinus by, t'welck seer ter saken doet, te weten quodammodo, dat is, in eenigher manieren ; Hy selven droegh sich selven in eenigher manieren seyt den text van Augustinus.

Indien D. Cabeljau, hier niet gheen bedrogh en wilt omgaen/soo moer hyp bekennen/ dat Augustinus tot tweemael toe in dit Capittel / het selve herhaelt / ende dat hyp de eerste repē dit woordeken quodammodo, ofte / in eenighe manieren, niet en heest bpghehoeght/ maet absolutehck seght/ dat Christus, segghende : dat is mijn lichaem, dat selve lichaem droegh in sijn epghen handen.

Hu dan/ Augustinus heeftter dit woordeken / in eenigher manieren, de tweede keer bpghehoeght; sch bekennet: Wat beslupt ghy hier up?

Dit, seght D. Cabeljau, gheeft te kennen, dat het niet eyghentlijck en is op te nemen, maer oneyghentlijck, nae den stijl van spreken in de Sacramenten ghebruyckelijck, **Hy droegh sijn lichaem**, dat is, het teecken sijns lichaems.

Wel aen/ Domine Cabeljau : **W**yp soo verre Augustinus hier op dese plaeise/alleen heeft ghesproken oneyghentlijck, ofte/ van een reecken des lichaems; soo staet het D. C. toe/niet alleen te steunen op dit woordeken / quodammodo, in eenigher manieren: Maer ghy moet segghen/ hoe dat Augustinus, eer hy soo verre komt/ soo vele prologen maecht/ segghende / Eerst : Hoe can het gheschieden dat een mensch sijn eyghen selven draegh in sijn eyghen handen?

Ten

Ten tweeden: Wie draeght oyt sijn selven in sijn eyghen handen?

Ten derden: De mensche can wel ghedraghen vworden door de handen van andere, maer niemand en vvert ghedraghen in sijn eyghen handen.

Hier moet het namelijck op aenkommen: Seght mij nu D. Cabeljau, wanneer Augustinus so spreckt gheest hy niet clae te kennen/dat hy wil spreken van een wonderlycke sake / ende die schiet aen de menschen schijnt niet te kunnen gheschieden?

Seght mij dan voorderg; indien Augustinus alleen spreckt van een teeken des lichaems, wat wonderg / ofte wat schijnbare onmoghelycke heydt is daer in: is het wonder dat Christus broede droegh in sijn handen: dat niet men daghelyckg voor de oogen gheschieden: is het dan wonder / dat hy droegh een beeldt / ofte teeken sijns lichaemg? Wat wonder is dit / de wiile alle menschen dit kunnen doen als haer belieft? Thoont mij dan waer in dat dese wonderlycke heydt/ oft schijnbare onmoghelycke heydt die Augustinus hier niet sovele woordien/ opneemt/ gheleghen is/ indien sp niet gheleghen is/ in het draghen van sijn eyghen wenselijck lichaem in sijn eyghen handen.

Ten anderen: Waer toe dienen / of strecken dese lesse woordien van *Augustinus*: Dit is de ootmoedigheyt van onsen Heere *Iesus Christus*?

Waer in is dese ootmoedigheyt. wederom gheleghen in het draghen des broodts/ ofte in het draghen van teeken sijns lichaemg / gheen ghesont verstant en sal hier noch in t'een/noch in't ander/ eenighen schijn binden van ootmoedigheyt: Ergo soo moet het dan hier op aenkommen / dat Augustinus dit eene ootmoedigheyt noemt/dat Christus sijn gheweerdighert heeft sijn eyghen lichaem te stellen onder de ghedaente van broodt / om ghemut te worden van de gheloovighe.

Ontdoet eerst dese twee knoopen / eer ghy komt tot het woordeken/ quodammodo, dat is/ in eenigher

eenigher manieren: Ende wanneer ghy noch daer toe sult ghekomen sijn; dan sal men u alijdt antwoorden / dat Augustinus de eerste reyse absoluut heeft ghesproken/sonder dit woordcken daer hy te voerghen; segghende: Dat *Christus* wanneer hy seyde: *Dat is myn lichaem*, sijn lichaem droegh in sijn eyghen handen.

De andere spreucken / die D. Cabeljau uyt Augustino voorstelt daer hy schijnt oneyghentlyck te spreken/ en conuen niet gheden/ want wyl sullen alijdt segghen/ dat die moet en verlaert worden/ nae dese plaeſte/ ende uer dese plaeſte/ die heel te claeſt is/ nae de andere; dat uyt D. Cabeljau eenig contrarie bewijſe.

Ten anderen/ sullen wyl segghen / dat het Augustinus niet ong hout/ als hy nu spreekt van een gheestelijck eten des lichaems Christi, dan van een lichaemelijck; gheestelijck, dooz het gheloobe/ ende begheerte van Christum te nutten bryten de bedieninghe des *H. Sacraments*; lichaemelijck, dooz den mont/in het *H. Sacrament* selve.

Laet ons dan Augustinum noch al meer niet ong hooren spreken.

Ten derden, seydt hy / lib. contra advers. legis Cap. 9. Wy ontfanghen met een gheloovigh heit, ende MONT, den middelaer Godts, ende menschen, de mensche *Christus Iesus*, ghevende ons sijn vleesch om te eten, ende sijn bloet om te drincken: Al hoe-wel het schroomelijcker schijnt menschen vleesch t'eten, als te dooden, ende menschen bloet te drincken, als te vergieten.

Noteert dat Augustinus hier seght / dat wyl het lichaem/ende bloet Christi ontfanghen / nie alleen met het hert / maer oock met den MONDT, t'welck nootsakelijck moet gheschieden lichaemelijck.

Noteert derhalven/ dat Augustinus seght / dat het schroomelijcker schijnt te welen menschen vleesch t'eten, als t'selue te dooden, &c.

Wat is dit: hoe kan dit oneyghentlyck / ofte van een teeken des lichaems verstaen woordene want

Rakende het H. Sacrament des Autaers. 429
Want wat schzoom in broodt te eten? wat schzoom
in een recken/oste figure sijns lichaemse

Ydele uytvlucht van Partij.

D. Cabeljau in sijn Catholijcke Wærheydt Pag. 626.
segħt hier op: Wat staeter by? *Augustinus* be-
gleert, dat dit alles figuerlijck ghesproken nae de regel-
mate des gheloofs sal uytghelyct, endc met wijsheydt aen-
ghehoort worden.

Wat en heeft *Augustinus* hier op dese plaatse niet
bgheweeght.

Hier hem nae/ segħt D. Cabeljau in sijn 3. boeck
vande Christelijcke leeringhe Cap. 16. daer hy
segħt: Inden de ghebiedende reden schijnt eenigh
schelm-stück, ende boos feyt te ghebieden, ofte eenighe
outrigheyt ende weldadigheyt te verbieden, dan is se fi-
guerlijck: Ten sy dat ghy eet, seyt *Christus* het vleesch des
Soons des menschen, en ic drinckt sijn bloet, ghy en sult
gheen leven hebben in u selven, hy schijnt een schelm-
stück een quaet feyt te ghebieden, het is dan een figuer,
een oneyghenlijcke maniere van spreken, &c.

Ich antwoorde dat *Augustinus* hier spreekt/
volghengs de meyninghe d'r Capharnaiten; Want
t'is huptentwyssel dat *Christus* *Ioan.* 6. tot de selbe
spreckt; ende soo *Augustinus* sich hier fondeert op
de woorden ghetrocken uit het sesde Capittel
Ioannis, soo ist ghemis dat hy hier de selbe op-
neemt als ghesproken wesende namelijck tot de
Capharnaiten: Nu wat was de meyninghe van dese
borghergz die verclaert ons *Augustinus* duydelijck
op veele plaatzen.

Ten eersten *Tract. 27. in Iohān.* Sy meynden, seydt hy/
dat hy sijn vleesch sou gheven aan de gheloovighe in stuc-
ken ghekapt, ghelyck een doode beeste, gelijck het vleesch
in't vleesch-huys verkocht wert.

Ten tweeden *Serm. 2 de verbis Apost.* Sy meynden, dathy
van dat lichaem, t'welck sy saghen, stukken soude maecken,
ende sijn lid'machten cappen, ende alsoo gheven.

Tca

Ten derden in psalm. 98. Sy hebben dit dwaeslijck ghenomen, ende vleeschelijck gheacht, meynende, dat de heere eenighe stucxkens van sijn lichaem soud' afsnijden, ende haer geven.

Maer op hy ten lesten seght Tract. 27. 19. Ioan. Ick en sal (seght Christus) op die maniere myn vleesch niet eten gheven, ghelyck sy dit verstaen hebben: Want het vleesch Christi te eten / sichtbaertlyck / in stucxkens ghekappt / ofte met stucxkens en brocxkens / soo de Caparnaiten dit verstandeu / hadde bupreiu twijffel soo Augustinus seght / een SCHYN van een schelmin stuk / ende boog sepe / ende daerom en moet dit al so niet verstaen wozden / soo als de Caparnaiten meijnden/maet figuerlyck, dat is/soo hy boven gesepht heeft/dat men het lichaem Christi wel kan eten/ oock met den MONT, alhoewel dit niet en gheschiedt / met stucxkens / en brocxkens/ ende sichtbaertlyck / maer onder de ghedaente van broodi / ende wijn / sonder het selve te verschenen/ ofte te deelen/samen met een soete memorppe dat dat lichaem vooz oug is ghekryst geweest; volgens de vermaninge Pauli. I. Cor. 11. Soo dickyvis ghy dit broodt sult eten, ende den kelck drincken, sult ghy de doot des heeren verkondighen. Toont my nu D. Cabeljau, dat in soodanich een eten/ en drincken / soo als wij gheloooven / een schelmin-stuk/ ofte boog sepe is/ ende dat Augustinus dit seght.

Ten vierden seght Augustinus Epist. 86. ad Casulam. Vrbicus, sepe hy / seght dat het bloedt des ouden t. statments gheweken is aen den Beker, niet denckende, dat hy nu oock, inden beker, bloedt ontfangt.

Ten vijden lib. 3. de Trinit. Cap. 10. De kinderen en weten niet t'gene men stelt op den Autaer, ende de celebreringe der godtvuchticheyt gedaen sijnde, genue wort; van waer, ofte hoe her ghemaect wort, van waer her aengenomen wort tot ghebruyck vande religie; ende indien sy dit nergens leeren, ofte door eygen experientie, ofte van andere, ende noyt de ghedaente van die saken sien, ten zy onder het celebreren der sa-

cræ-

Rakende het onderhouden der geboden. 431
crumenten, als het gheoffert, ende gegeven wort, ende
dat men haer segge met een aldergewichtichste authori-
teyt, wiens lichaem, ende bloedt het zy, sy en sullen niet
anders ghelooven, als dat Christus in die ghe daente
aen de oogen der menschen verschenen is, ende dat
uyt de gheopende zijde, die vochticheyt ghevloeyt
is.

Merelt dat Augustinus hier handelt van de ge-
dochten / in de welcke de Engelen / ende Godt
haer verthoont hebben in t'oude testament: En-
de om te bethouen / dat wyp niet en weten hoe
dese ghedaenten ghemaect sijn geweest / ende
nochtans vastelyck gelooven / dat Godt ofte de
Engelen in de selve verschenen sijn/ neemt hy ee-
ne ghelykenss van t' H. Sacrament: Want de
kinderen als sy tude celebreringe der Sacra-
menten teghenwoordich sijn / en waren niet hoe
die ghedaente gemaect is / in de welcke het H.
Sacrament gheconsacreert wort / ende sy ghe-
looven nochtans ghewisselyck / dat de heere on-
der die ghedaente verschenen is / ende dat het
bloedt des heeren in den kelck is / om dat men
haer seght / dat Christus dit in t' Evangelie ghe-
leert heeft/ seggende: Dat is myn lichaem, ende dat
is myn bloede.

Ghelyck van Augustinus seght dat de Enge-
len/ ende Godt(onder de ghedaenten die sy aen-
namen in t'oude testament / selve/ ende wesent-
lijck sijn tegentwoordich ghetweest/ alsoo seght hy
(ofte andersins sijnen discoursen bestaet niet) dat
Christus selve / ende sijn bloedt selve / wesent-
lijck sijn onder de ghedaenten van hzoont / ende
wijn.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

Men kan segghen/sou Partijē kunnen oplver-
pen; dat dese kinderen gheen oprecht ghe-
loove en hebben.

Doch

Ooch d'ist en kan niet wesen: Want Augustinus sept/dat sy dit gelooven/om dat het haer gheseyt woest met eene alderge wichtichste authoorecyt, ten anderem/indien haer gheloof niet oprecht ware / sy souden anders moeten onderwesen geweest hebben/ghemercht dat ooch de kinder g/in die tijden/ aenbeert wierden tot de commuuite.

Ten vijsden seght Augustinus lib. 12. contra Faust. Cap. 20. Dat men nu drincke uyt den beker, is t'ghere uyt de zijde Christi ghevloeyt is.

Cselve seght den H. Ioannes Chrysostomus Hom. 24. in I ad Corinth. Cap. 10. Het ghene in den kelck is, is t'selfde dat uyt de zijde ghevloeyt is, en daer af sijn wy deelachtich.

Ydele uyt-vlucht van Partij.

Dabeljau in sijn Memory-boeck parte 2. pag. 101. op dese spreukte sept: T'is figuerlyck, dat in den kelck is, is het selve dat uyt de zijde ghevloeyt is, het selve, namelijck, niet in waerheyt der sake, maer in beteekenende verborghentheyt.

Hoe bewijst hy dit? want niet anders ghedne-
rich op alle klare schrifturen/ ende sprenken der
Out-vaderen / te segghen/ als het moet figuer-
lyck/oste onepghentlyck verstaen worden: is al-
leg willen dragen/naer sijnen epghen sin: Wat
bewijst dan?

Chrysostomus, sept hy/seght in de selve Homilie/
dat hy behoort nae t'hooghe toe te strecken, die tot
dit lichaem comt, ende dat hy niet ghemeeens moet
hebben met de aerde, noch nae beneden ghetrocken
werden, ende cruypen: maer altyt nae boven vlieghen,
ende insien in de sonne der gherechticheyt, ende heb-
ben een scherp-siende oeghe des verstant, want dat
dese taefel is der Arenden, ende niet der crayen.

Wat ist nu beslypt ghp hier uyt dat Chrysostomus niet en geloofde dat Christi lichaem niet we-
sentlyck en was in t' H. Sacraiment? Siet eens
vw

bw argument in forma, ende siet eeng of het niet
dit selve upkomien sal hebben / ghelyck als het
volgende argument.

De Roomse Kerche verwekt hare gheloof-
lige daghelyc in de Mis / daer Christus gheof-
fert wort / dat sy hare herten / souden hessen om
hooch.

Ergo de Roomse Kerche en gheloost niet
dat Christus wesentlyck is in de Mis.

Wat dunckt u Domine Cabeljan, is dit niet een
lustigh beslypt?

Daererboven Domine Cabeljan, als ymant sy-
ne ghebeden tot Godt wil storten / wert hy niet
vermaent / syn ghemoet te hessen om hooch nae
den hemel / ende dat selve wyp te hebben van alle
aerdsche begeerten / ende bekommernissen? waer
we dit/aenghesien dat Godt/soo Paulus segt/ niet
verte van ons is, sae dat wyp in den selven leven, en
roeren, en sijn? ofte sal ymant daer ypt wettelijck
kennen beslypten dat Godt niet over al niet syn
wesen tegenwoordich is / om dat men hem ver-
maent / dat hy in syn ghebedt syn hert soude haf-
sen om hooch nae den hemel?

Chrysostomus dan / (soo als wyp mede leerten)
wel overweghende de weerdicheyt vande sake/
namelijck dat Christus selve daer wesentlyck re-
ghenwoordich is / vereyscht eene toebereydinge/
die weerdich zy aen soo eene onepndelijcke Ma-
festeyt, hy vereyscht een levendich gheloove / een
herte supper van alle aerdsche begheerten / op
dat niet en gheschiede dat Paulus seght : Die on-
weerdelijck eet, ende drinckt, eet ende drinckt voor sich
het oordeel, niet onderscheydende het lichaem des Hee-
ren.

Inde plaeſte dan / dat men ypt die voorgaen-
de woorden Chrysostomi soude beslypten / dat hy
spreect van een figuerlyck lichaem Christi : ter
contrarie / men moet beslypten dat hy spreect
van het eyghen / ende wesentlyck lichaem Christi
daer teghenwoordich aengesien dat hy soo een
Ee ver.

HET IV. CAPITTEL.

Van de authoriteyt der successie van Bisschoppen raekende de Schrift ure, ende an- dere stukken.

MEntchvuldich sijn de plaetsen die in de schriften Augustini te vindin sijn/daer hy sich heroepet op de ghedurighe successie der Bisschoppen/om eenich stuk te proberen teghen de keiters van syne tijden : Wy sullender weynige uptkippen upt veele.

Voor eerst dan lib. 1. *contra advers. legis cap. 20.* Onse Partije sept hy / heeft ghetuygenissen bygebracht uyt Apocrijphe boeken, die op den naem vande Apostelen Andreas, en Iohannes gheschreven sijn: de welcke indien sy van haer waren ghemaect, sy souden aenveert sijn geweest vande Kercke, de welcke van die tijden af, door sekere successie van Bisschoppen, tot onse, ende de volgende tijden volhert, ende offert aen Godt in t'lichaem Christi, het sacrificie des los.

Tentweeden lib 28. *contra Faust. Cap. 2.* daer hy dis-
puteert van een Apocrijph schrift, stellende het sel-
ve uesseng de Handelinge der Apostelen, ende seght:
Soo het nootsakelijck is, dat een van beyde dese schrifte
leughenachtich zy : een welck van beyden meijnt ghy
dat wy moeten gheloooven ? ofte aen dat, het welck als
vande beginne overgeleverd, ende bewaert sijnde, wort
herkent, ende gheapprobeert van die Kercke, de welcke,
van Christoselue begost, door de Apostelen vervoort,
door seker orden van successien tot dese tijden toe,
door de heele gantsche werelt, verbreyt is ; ofte aen dat
schrift

schrift het vvelck de Kercke, als onbekent, vervverpt? Ten derden Epist. 42. ad Maudrenses. lib 4. contra Cre-
scion. Cap. 60. Tract. 2 in Ep. Ioan, Ghy siet, sept h̄p / v̄cle,
die afghesneden sijn vande wortel der Christelijcker
Ghemeente (die door de stoelen der Apostelen , ende
successien der Bisschoppen , de heele werelt deur is ver-
breyt) haer roeraen, vande eackele figure des oorspröcks
onder den Christelijcken naem , de welcke wy Kette-
rinen, en scheuringen noemen.

Ten vierden lib. 13. contra Faust. Cap. 5. De authoriteys
van onse boeken, (dewelcke door de toestemminge der
natiën, door de successien der Apostelen, Bisschoppen,
ende Concilien is bevesticht) strijt teghen ul. O Mani-
cheen!

Ten vijfden lib. 33. contra Faust. Cap. 6. Siet, die schriften
die wy hebben in handen , indien ymaut naer eenighe
tijt van dit leven, loochent dat sy van Faustus sijn, ofte
de mijne, van waer sal hy overtuygt worden , ten sy, om
dat die, de welcke de selve nukenuen, haie kennisse tot
de naercomelijngen, door gheurige successien, overle-
verent' welck soō welsende, wie isser soō blindt, die seg-
gedat de Kercke der Apostelen soō veel niet verdiente
heeft, ende de ghetrouwe aendrachticheyt der broede-
ren, dat sy de schriften der Apostelen getrouwijek aen
de naercomelijngen souden overgelevert hebben, ghe-
merkt dat sy hare stoelen tot de teghenwoerdighe
Bisschoppen, door sekere successie bewaert.

Ten sexten lib. 7. de Bapt. contra Donat. Cap. 33. daer h̄p
handelt van questiën die duyster sijn: Tis gherust
voor ons, sept h̄p / In soodanige questiën, door vermete-
lijcheyt niet voort te gaen, de welcke noch in eenighe
nationalē Synode begost, noch in eenigh vol Concilie
gheeyndicht sijn; Dit moet men besorgen als seker ende
ghewis staende te houden , t'welck in de regeringe on-
ses Heeren Iesu Christi, door de toestemminge vande al-
ghemeene Kercke, vast ghestelt is.

Ten sevensten lib. 11. contra Faust. Cap. 2. Tis wat an-
ders niet ghehouden te sijn aen de auctoriteyt, ofte van
eenighe boeken, of menschen , ende wat anders ist te
segghen : Al wat dien heylighen man heeft geschr̄even

is warachtich, ende dat is sijnen brief, maer t'gh ene daer
in staet, is een deel het sijne, een deel niet: Wanneer u y-
mant vande anderen cant seyde, bewijst my dat, en loope
niet tot waachtiger exemplaren, ofte van meer, ofte
van oudere boek n, ofte die in een ander tale gheschre-
ven sijn, waer uyt dit overgeset is: Maer seghe: Hier
uyt bewijse ick, dat een deel het sijne is, het ander deel
niet, om dat dit voor my is, het ander teghen my: Ghy
syt dan den reghel der waerh yf: Alwat teghen u is, is
onwarachtich. Waer saken dat een ander met ghelyke
wyttsinnicheyt, met de welcke nochtans uw' hardne-
kicheyt ghebroken wierde, seyde: Iac, dat voort u is dat
is valsich; ende dat tegen u is, dat is waer: Wat sult ghy
maken? ten sy dat ghy een ander boeck voortbiencht,
uyt den welcken alles wat ghelesen sal worden, naer uw'
ghevoelen can verstaen worden? Indien ghy dit doet,
ghy sult tegen u hooren roepen, en weder-spreken: en
is niet alleensten deele, maer heel, ende gantschelyck
valsch. Wat sult ghy maken? waer sult ghy u keeren?
wat oorspronck sult ghy te voorschijn brenghen van dat
boeck dat ghy voortghebracht hebt? wat outheyt? wat
orden van successie, tot gheruyghe? Want indien ghy
dit trach: te doen, ghy en sult niet machtich zyn
ghy siet dan in dese sake, hoe ghewichtich de authori-
teyt is van de Catholijcke Kercke, de welcke van de
vast-gestelde stoelen der Apostelen af, tot den dach van
heden toe, door de orden der Bisschoppen aen malcan-
deren succederende, ende door de eenstemmicheyt van
soo vele volckeren vvert vastghestelt.

Merckt Indien Augustinus nu leesde/ hoe soude
hy anders konnen spreken teghen de Anderg-
ghesinde van onsen tijt? Want soo vele hoofden
alster by haer sijn / soo beeble regelen der waer-
heyt synder/ende al wat voor haer is/ houden sy
voor waer/al wat tegen is/voor valsich / op dat
alles ten lesten ghedraent werde naer haer ep-
ghen vertrouft/ enbe gheveelen alleen: Warom
docht de heden-darechische Roomich Kercke/ met de
selve woordter/ ende redenen haer praemt/ met
de welcke hier Augustinus de oude ketters be-
strijt.

Ten

Ten achtsten seght Augustinus lib 15. de Civ. *Dei* cap. 23. Laet ons, seyt hy/ laten varen de gherichtelen van die schrifturen, de welcke Apocryph ghehoemt worden, om dat den verborghen oorspronck derselver aen de vaders niet ghebleken en heeft, van welcke vaders, tot ons toe, door een aldersekerste, ende alderken-nelijckste successie, de authoriteyt vande ware schriftu-ten, ghecommen is.

Hier kan nu een peder sien klaer voor de oogh/ dat Augustinus sich gheduerich beroept op de au-
thoriteyt vande Kercke / ende op de successie der
Bisschoppen vande Apostolijcke stoelen / tot sy-
nen tyt toe/ende op de Concilien/ende op de een-
stemmicheyt der nationen / om te wieren wat dat
ware schrifture is/of niet:

T selve doet de Roornische Kercke / ergo dese
komt in dit stuk over een met Augustino.

Ydele uyt-vlucht van Partij.

A ugustinus seght op andere plaetsen / dat hy
alles wilt bewesen hebben up't Schrifture/
ende hy selbe / nae dat hy d'authoriteyt vande
Kercke verheven heeft/trecht syne bewijzen up't
de schrifture.

Ten eersten, dat het zo oock; maer ick segghe
dat hy syne bewijzen up't gheene andere schriftu-
ren en treckt / als up't die van de welcke hy te-
vozen doort de authoriteyt der Kercke / ende suc-
cessie der Bisschoppen/verscheri is/dat het ware
schrifture sijn; alsoo bewijst hy oock/selve de au-
thoriteyt der Kercke up't de schrifture / maer te-
vozen verscherkt synde vande waerhepi der schriftu-
re als vozen.

Ten tweeden, dat Augustinus niet alles wilt be-
vestichti hebben up't de letterlycke schrifture/
oock t'ghene het gheloove aengaet / sal blijken
up't het volgende Capitel.

HET V. CAPITTEL.

Augustinus leert dat men oock als
stucken des gheloofs moet
aennemen, t' ghene niet
gheschreven en is.

Ten eersten Epist. 174. *prope initium*: T'ghene ick
ghelyt hadde, hebbe ick herha. It, te weten, dat
her gheschieden can, dat men aergens in de
H.H. Schriften en vinde, dat den Sone van eender wesen
is met den vaeder, ende nochtans het selve als een stuk
des geloofs, staende houde. Ghelyck men in die boeken
aergens en leest, dat den Vader ongeboren is, t'welck
nochtans verwiert wort, ghelyt te moeten worden.

Ten tweeden lib. 3, *contra Maxim. Ariau. Cap. 3*. Ghy
seght: Geft my ghetuigenissen, dat men den H. Gheest
moet aenbidden, als of wy sommige dinghen, die men
niet en lesen, niet en verstanden, uyt de gene die men
leest. Maer op dat ick niet b-dwonghen en werde vele
dingen te vragen: Waer hebt ghy ghelysen dat de Vader
ongeboren is: ende nochtans dit is waer.

Ten derden Cap. 69 *de eccl. Dogmat.* Men moet met
een oprecht gheloof ghelooven, dat de Salige *Maria*, de
moeder Godts, ende maghet wesende ontfangen heeft,
ende mager wesende ghi baett heeft, ende naer het baren
Maghet ghebleven is, ende men moet niet staen op
de lasteringhe *Helnidij*, die ghelyt heeft: Sy is maghet
gevveest voor het baren, maer niet naer het baren.

Ten vierden lib. 5 *de Bapt. contra Donat. Cap. 23.* Daer
hy handelt vande kinder-doop: Daer sijn vele diogenen,
die de algemeene Kercke hout, ende daerom ge-
loof worden vande Apostelen gheboden te sijn, alhoe-
wel sy niet bevonden vorden gheschreven te sijn.

Met Augustino hout het de Roomse Kercke/
niet

Augustinus leert dat men oock als &c. 439
niet alleen in dese voorgaende stucken / maer
oock in andere losselijcke ghewoonten der Kerke/
vande welcke in t' besonder den selven Out-
hader handelt Epist. 118. ad Ianuar. Epist. 86. ad Casu-
lan lib. 4. de bapt. contra Donat. Cap. 24. Epist. 108. ad Selen-
ian. De sive & operibus Cap. 9. &c.

HET VI. CAPITTEL

Van de authoriteit der Pausen van Roomen.

Hoe groot dat Augustinus dese authoriteit
heest gheacht boven de authoriteit van an-
dere Bisschoppen / kan men doen blyken
upt syne schriften op seer veele/ende verschepden
plaetsen.

Ten eersten sept *hp lib 1. contra duas Epist. Pelagian.*
ad Bonif. cap. 10 dat den Paus van Roomen hoo-
gher presideert als de andere. Ghy en ontweerd-
dicht u niet (sept *hp tot den Paus van Roomen*
Bonifacius)vriend te sijn vande ootmoedige, alhoewel
ghy hoogher presideert.

Dit seght *hp klaerder daernae*: De herderlijcke
toesicht is aen ons allegaer, die het officie des Bisch-
doms bedienen, ghemeen; alhoewel ghy in dat officie
uytsteekt met een verhevender t'sop.

Ten tweeden *Epist. 1. 57. ad Optatum: Pelagius, ende Ce-
lestius*, ten sy dat sy verbeteret sijnde, penitentie doen,
sijn de heele Christelijcke vverelt deur, veroordeelt,
door de toesicht vande bisschopelijcke Concilien, in
de bystant des salichmakers, die sijne Kerke beschermt,
als oock vande twee eerweerdige Prelaten vande Apo-
stolijcken stoel, den Paus *Innocentius*, ende den Paus *Zo-
zimus* van welcke dinghen, exemplaren van verscheyde
brieven t'zy besonderlijck tot die van *Afriken*, t'zy in
ghemeen tot alle de Bisschoppen, vanden voorseyden

Ee 4

stoel

stoel (van Roomen) sijn uytgegeven: Indien de selve
brieven, *Opiate*, uwe heylicheyt noch niet ter handt
comen en zijo, vvy hebben se u doen senden.

Wat sal Partijē segghen van dese authoziteyt/
dat de Pausen van Roomen, in die tijden / haren
brieven/in de welcke zy de ketters Pelagium, en
de Cælestium verdoemden/ ghesonden hebben aen
alle de Bisschoppen in t'gemeen? is dit niet een
teeken van meerder authoziteyt boven alle de au-
dere Bisschoppen?

Hier staet oock wel te bemercken dat Augusti-
nus meer als op twintich verscheden plaetsen
den stoel van Roomen, noemt den Apostolischen
stoel; waerom dien stoel/meer soo ghenoemt/als
de stoelen van Antiochien, Alexandrien, ende Jerusa-
lem?

Ten derden seght Augustinus Epist. 162. Dat het
Prijsdom vanden Apostolischen stoel in Roomse
Kercke altijc ghesloreert heeft.

Ydele uyt-vlucht van Partijē.

Dominus Cabeljau in sijn Memory-boeck Part. I.
pag. 387. soeket niet verscheden redenen dese
leste sprenkle Augustini, om verre te stoeten/ seg-
gende.

Voor eerst: Wilt Augustinus hiermede te kennen ghe-
ven, dat by den Roomschē stoel de heerschappijē was
over alle andere stoelen? dit en blijkt niet.

Doeght nu alle de voorgaende sprencken van
Augustinus samen/ende het sal a dadelijck blijcken/
Want hy noemt het een Prijsdom: wat is dit: dat is
soo hy seght Lib. 1 contra duas Ep. Pelag c. 1. Een hoegher
presidentie als andere, dat is/soo hy spreekt in't sel-
ve boek / een officie 'welck met meerder verheven-
heydt uytsteect, boven alle de andere bisdommen: dat
is / dat sy aen alle de Bisschoppen in't ghemeyn
hare brieven sonden / met de welcke sy de ketters
verdoemt hadde/soo hy seght Epist. 151. dat is/een
officie/

officie/soo hy spreekt Epist. 162. ad Episcopos Donatistarum
het welck den Paus Melchiades bedienende / heeft
sijn authoziteyt geroont over d'andere Bisschoppen /
wanneer hy ghestelt/ende begheert heeft/
dat soo wanneer daer twee Bisschoppen, door twist ende
tweedracht op de selve plaetse ghestelt waren, dat dien
soude bevestigt worden, die den eersten gheordineert
was,ende dat men den anderen soude voorseen van een
andere ghemeynte, om die te regeren ; Waerom Augustinus
den selven Melchiades noemt / den vader van't
Christelijck volck.

Siet nu Domine Cabeljau, oft dit Prinsdom, van't
welck Augustinus hier spreekt/ gheene heerschap-
pje medebracht over alle andere Stoelen.

Derhalven soo noemt Augustinus dit Prinsdom,
het Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel. waerom dit
meer / ende soo menighmael ghesepdt vanden
Stoel van Roomen ? hoe en heeft hy nopt desen
rijtel ghegheven / soo besonderlijck/aen andere
Stoelen ?

D. Cabeljau stelt hier teghen/ ten tweeden een an-
dere spreekte Augustini ghetrocken vpt sijn twee-
de boeck de peccat. merit. & remiss. cap. 13. daer hy segt
dat Paulus verkreghen heeft het Prinsdom van soo
groot een Apostelschap.

Maer dit endoer hier ter sake niet/de wylle het
seker is dat alle d'Apostelen Princen zijn ghe-
weest vande H. Kercke.

Maer de questie is/ waerom dat Augustinus het
Prinsdom vanden Apostolijcken Stoel, besonderlijck toe-
schrijft aan den stoel van Roomen, ende niet aan
andere stoelen/die oock vande Apostelen asqua-
men?

Theodoreetus, segt D. Cabeljau, ten derden lib. 4. de
haren sept/ dat Nestorius verkreghen heeft het Prin-
sdom des Bisdoms van Constantinopelen.

Maer Theodoreetus en noemt dat niet / het Prin-
sdom van den Apostolijcken stoel.

Ten anderen is het ongherijnt vpt dese eens-
ge spreekte Theodoretti te willen verklaren den sin

Au-

Augustini : D. Cabeljau moest bewijzen dat Augustinus, selve/ opt de andere Bisschdommen den naem heeft ghegeven van Prinsdom, jaē van Prinsdom vande Apostolijcken stoel.

Doorderg/ dat my D. Cabeljau eeng segghe / of den stoel van Constantinopelen, daer nopt Apostel hadde gheseten/ den stoel ende Prinsdom was vande heele gantsche werelt?

Hy en sal my dit/buptyt t'wijf sel/ niet toestemmen: hoe dan gemaectt met Theodoretus, die desen voorzyden stoel daer hooz hout: in dier voeghen dat Theodoretus niet te breden is / niet met den stoel van Constantinopelen, te noemen een Prinsdom, maer oock/ het Prinsdom vande heele gantsche werelt; niet wat recht: op wat fondament / gheuiercht selbe in dien stoel nopt Apostel hadde gheseten? soo dat in desen de authoziteyt van Theodoretus niet en kan ghelden / ten zy dat my D. Cabeljau wil toestemmen/ dat het t' gheboelen der ouden was/ datter een stoel in de kercke moest wesen/ die de overhandt/ ende princelycke macht hadde over alle de stoelen vande heele gantsche werelt: waerom dan niet liever met Augustino ghehouden / ende uit Prinsdom toegheschreven aen den stoel van Roomen, aftkomende vande Apostel Petrus, soo Augustinus meermael seght / ende van sulcke eene authoziteyt/ dat de Pausen van Roomen, hare brieven sonden / aen alle de Bisschoppen des werelts / wanneer sy pmant als ketter verdoemt hadden: jaē soo Possidonius seght in t'leven van Augustinus Cap. 18. sorghe dzorgen vande Africaensche kercken soo in het Oosten / als Westen/ wanneer sy aen de selve schreven/ dat de Pelagianen, van alle Catholijcken / hooz ketters moesten ghehouden werden: waer over oock de Concilien van Afriken ghesonden hebben naer Roomen tot de Pausen Innoc. en Zozymus, versoekende dat sy de selve ketters/ door het Catholijck geloobe souden versaecken/ en verdoemt.

Sijn

Hijn dit niet altemael klare teekenen vande authoriteyt des stoelz van Roomen hoven alle de andere ? vervolgens dat de spreuke Theodoreti hier niet en kan ghelyken?

Wp houdent dan hier wederom met Augustinus teghen de leeringe van Partje, ende de opwoer- pingen van D. Cabeljau.

Alle de andere argumenten die D. Cabeljau deurgaeng in sijn Memory boek voorstelt teghen Vekiti, om de opperste authoriteyt vande Pausen van Roomen om verre te sto ten/ sal hy hy Bellarminus, wiens redenen hy of niet/of seet soberlyck aentraecht, wederlept vinden.

Hy sal my derhalven belieben te seggen/wat dit te bediede heeft/dat twee en sessich Bischoppen/ allegaer in t' besonder up gedrukt met hare pa- men/gheschreven hebben up't het Concilium Mile- vitanum aen den Paus Innocentius, over de kette- rje der Pelagianen, hem aensprekende niet dese woorden: Dit te kennen gevende aen uw Apostolisch ghemoet, en moeten wy niet vele woorden gheb. uyc- ken, noch eene soo groote godlooscheyt niet hooch op- settent;ghemerckt dat sy u buyten twijfel soo beweghen, dat ghy niet en cont dissimuleren van haer te heteren, op dat sy niet voorder verbreyt worden, ende vele besmer- ten, ofte, om beter te segghen, vermoorden, als sy onder den naem Christi, vande gracie Christi gantschelijck ver- vreden. Dit hebben wy gheschreven u't het Concilie van Numidien, daevolgende onse mede bisschoppen van de Kercke, ende Provincie van Carthaghen, de weleke wy bevonden van d' se sake gheschreven te hebben aen den Apostolijcken stoel, dien ghy salichlich verlicht. Ep. 92.

Concilij Milevitani ad Innocent. Papam.

Nu de woorden van acht en sessich Bischoop- pen up't het Concilie van Carthaghen aen den sel- ven Paus/lupden aldus: Dit hebben wy, Mijn heer heylch broeder, aen uwe liefde willen te kennen gheven, op dat oock de authoriteyt vande Apostolijcken stoel soude comen by de statuten van onse kleynicheyt, om te beweieren de salicheyt van vele, ende te verbeteren de booscheyt

Waerom supst gheschreven naer Roomen? waerom niet naer Antiochien, ofte Alexandrien, baer den eersten Bisschop een Apostel gheweest was/soo wel als te Roomen? etc.

H E T VII. C A P I T T E L.

Van de authoriteyt der H.H. Out-
Vaderen.

AEngaende dese materie komt de Room-
sche Kercke over een / met het ghevoelen
van Augustinus in dese volghende stuc-
ken.

Het eerste, dat de authoziteyt vande Out-va-
derg ghewichtich is/ oock om de ketterijen te
stutten.

Het tweede, dat de verklaringhe bande Schrif-
ture moet ghehaelt wozden vande Out-va-
derg.

Het derde dat de Out-vaderg rechtsinnighe-
techters sijn in de verschillen der Naekomelin-
ghen.

Het vierde dat het Christelijck volck toe-
staet te volghen de authoziteyt vande Da-
derg.

Het vijfde dat de ketterg/ indien sy ghenezen
willen wozden / moeten wederkeeren tot het
gheloof/ en religie der Out-vaderen.

Laet ons Augustinum van elck stuk in t' be-
sonder hoorzen spreken Wat het eerste stuk he-
langht/daer van spreecht sy lib. 2. contra Julian sub si-
num.

Wy hebben sept sy / hier voorghestelt een groote
menigte van Heyligen, die voor ons Bisschoppen ghe-
weest

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-Vaderen. 445
weest sijnde, niet alleen met woerden, als sy leefden,
maer oock met schriften, het Catholijcke gheleooe vro-
meliick hebben beschermt, op dat sy, o Pelagianen! uwe
argumenten souden te niet doen. Ghylieden seght: Indien
Godt de menichen schaept, sy en connen met gheen quaet
gheboren worden: Indien het houmelijck goet is, daer en
can niet quaets uyt spruyten, &c. Wy segghen hier op,
dat Godt schepper der menschen is, ende dat het houwe-
lijck goet is, &c. Dit hebben wy bewesen met d'authori-
teyt vande Heylichen Catholijcken, die het selve segghen
met ons: Soodanighe, ende soo groote mannen, nae't Ca-
tholijck gheleooe, t'welck de heele wereldt deur is ver-
breydt, segghen dat het waerachtigh is, op dat uwe broo-
ke, ende bedrieghelycke nieuwicheyt, vermostelt werde
door de authoriteyt alleen vande ghene, vande welcke de
waerheyt selve ghetuyght, dat sy door haer spreeckt.

Merkt dat Augustinus seght / dat de ketterhen
vermostelt werden dooz de autoriteyt van-
de HH. Vaders / ende dat Godt dooz haer
spreeckt.

Item. *de Nupt. & Concup. lib. 2. cap. 29.* Wat sal ick
segghen seydt hy / van de uytlegghers der HH. Schriften
die in de Catholijcke Kercke ghefloerte hebben? Wy sijn
bertyt, met die mannen, ende met de Kercke Christi, in
de vast ghestelde outheyt van dit gheleooe, alle vermale-
dijdinghen, ende verwijtinghen te verdraghen, liever als
ghepresen te worden door de welsprekentheyt der Pe-
ladianen.

Item *lib. 1. contra Julian, cap. 2.* Mae dat hy vooy-
gheftelt heeft de leeringsheden vanden H. Irenaeus, Cy-
prianus, Retitius, ende Olympius, soo braeght hy: Hebt
ghy jet t'gkene ghy teghen ons schijnt te segghen, t'welck
ghy niet en moet segghenteghen dese Vaders?

T'is een Catholijck gheleooe van alle, met het welcke
hy met het herte gheleyt, ende moet belijden, dat door
eenen mensche de sonde is in de werelt ghecomen, inden
welcken alle menschen ghesondight hebben, ende met
dese Catholijcke outheyt werpt nse om veire alle uwe
nieuwe presumptien. Hoort noch (t'welck u noch meer
can beweghen, en stooren, Godt gave dat het u kost be-
teren)

teren) dien wackeren beschermer vande Catholijcke Kercke teghen de ketters, den H. Hilarium een Fransch Bisshop, hoort wat hy seyt wanneer hy handelt van't vleesch Christi, &c. Hoort noch eenen anderen uytne-
menden Godts Dienaer den H. Ambrosum, die ick eere als Vader: Gaet nu henen, ende versiert dat ghy niet en weet wat sy segghen, ende bestrijdt soo vele, ende soo grote leeraers vande H. Kercke.

Item. *Op dese selue plaetse teghen Julianum: On-derwerpt uwe Pelagiensche tonghe aen soo vele Catholijcke tonghen, ende uwen lasterighen mont, aen soo vele eerweerde monden.*

Item. *Ibidem:* Ghy wort over al overtuyghet; de ghetuyghenissen vande HH. Vaders sijn claeerder als 't licht. Siet in wat eene vergaderinghe dat ick u hebbe ghebracht, ghy hebt hier *Ambrosius Bisshop van Milanen*, den weleken uwen Meester *Pelagius*, soo gheprelen heeft, dat hy seyde, dat in sijne bocken namelijck uytstack het *ROOMSCH GHELOOVE*, Wiens suyvere uytlegghinghen vande schrifturen, oock Partije selue niet en soude durven berispen. Ghebt hier *Iohannes Bisshop van Constantiopelen*, die ghy stelt in't gheral der gheleerden ende Heylighen, als een van de uytstekende. Ghebt hier *Basilium*. Ghebt hier noch andere, welckers eenstemmigheit u soude moeten beweghen.

Item. *Ibidem:* T' en sijn niet alleen kinders, maer oock Vaders der Kercke, Sy sijn uyt dat ghetal vande welcke voorseyt is: *Voor de Vaders sijn u kinders geboren*, ghy salt se tot Princen stellen over de heele wereldt: De kinders zijn herboren om gheleert te worden, de Vaders sijn ghe-
maect om te leeren.

Wat acngaat het tweede stück, *daer han spreekt Augustinus lib. de moribus Eccles cap. 4.* Wie isler oock middelbaer van verstant, die niet lichtelijck en verstaet, dat de uytlegghinghe der schrifturen, van die moet ghe-
vraeght worden, die haer belijden te sijn leeraers der selver? ende dat het ghebeuren can, iae dickwils ghebeurt, dat vele dinghen aen de ongheleerde schijnen ongherijmt te sijn, de welcke, wanneer sy van de Leeraers worden uyt gheleyt.

Van d'authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 447
gheleyt, soo veel te meer schijnen te prijsen te sijn, hoe *sy*
meer schenen verworpelijck te zijn.

Item *lib. 1. contra Crescon. cap. 33.* Anghesien dat de
heylige Schrifture niet en can faelen; soo wie vreest be-
droghen te worden door de duysterheyt van dese questie,
die gae de Kercke te raede, de welcke vande H. Schriftu-
re sonder eenighe twijffelachtigheyt ghethoont wort

Item. *de duab. animab. cap. 7.* Als de spreken vande
Schrifture schijnen malcanderen teghenstrijdigh te zijn,
wy sullen Meesters soeken, die de over-een komste thoo-
nen.

Volghet nu het derde stuk. *Hier van seght Augusti-
nus lib. 2. contra Julian. prope finem: Irenaus, Cyprianus, Re-
siscius, olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius,
Iohannes, Basilius,* by de welcke ick stelle, oft u lief is, of
leedt, *Hseronymum*, op dat ick andere verswijghe die
noch niet ghestorven en sijn, strijcken vonnisse teghen u,
aengaende de erf-sonde van alle menschen.

Item *Ibidem:* Ghy seght, indien ick ghepreamt wier-
de door de macht der rechteren, soodaniche als ghy u
voorstelt, dat ick niet en soude weten wat doen, noch
waer hen en gaen, als ick niet en soude connen vinden
waer mede ick uwe argumenten sou wederlegghen: Ick
weet wat ick sou doen, ick weet waer ick mijn toevlucht
sou nemen: Ick soude my beroepen vande Pelagiaensche
duysternissen tot die sooclare Catholijke lichten *Ambro-
sium, Cyprianum, &c.* *t'ghene ick nu oock doe: Antwoort*
ghy nu; wat sult ghy nu doen? Waer sult ghy hen en gaen?
Ick beroepe my vande Pelagianen tot die Vaders: tot wie
beroep ghy u? Maer ghy seght, t'welck ick oock toe-
stemme, dat de menichte der blinden niet en baet om iet
te vinden: sult ghy oock durven segghen dat die voort-
noemde Vaders sijn blindt gheweest? Heeft de lanckheyt
van tijde alles soo onder malcanderen ghemenghelt, ende
worden soo de duysternissen licht, ende het licht duyster-
nissen ghenoemt, dat *Pelagius, Celestinus, en Julianus* siende
sijn, ende *Hilarius, Gregorius, Ambrosius* blinde? Ghy sult
my segghen, verre van daer, dat ick sou segghen, of
dencken dat dese mannen blindt sijn gheweest: Wel aen
overweeght dan hare sententie.

Item

Item lib. 3. contra Julian. cap. 17. Wy stellen teghen de ydele, ende onheylige nieuwigheyt van uwe dwaelinge, een Martelaer uyt Afriken *Cyprianum*, op dat wy souden bewijzen, dat wy het oudt gheloove beschermen.

Item Ibidem: Ghy wort door de eenstemmigheyt der leeraeren soo van't Oosten, als van't Westen, nederghelycht.

Rakende het vierde stuk, daer van heest Augustinus eben clare gherupghenissen.

Voorerst lib. 2. contra Julian. daer hy voorstelt vele spreuken uyt Ambrosius, seyd hy: Wy moeten u lieden argumenten wederlegghen met de spreuken der Heylighen, de welcke het Christelijck volck moet stellen voor u lieden nieuwigheden, ende haer liever aenhanghen, als u lieden.

Item lib. 4. contra duas Epist. Pelag. cap. 12, Ick en hebbe niet alles connen, noch moeten verhalen, t'ghene *Cyprianus* ghestelt heeft in sijne brieven, uyt welcke blijckt, dat dit gheloove, t'welck wy houden, is het waerachtigh, ende waerlijck het Christelijck, ende Catholijck gheloove.

Item lib. 2. contra Julian. Sijn dan *Irenaeus*, *Cyprianus*, *Reticius*, *Olympius*, *Hilarius*, *Gregorius*, *Basilius*, *Ambrosius*, onde toannes, erghens van't ghespuys der ghemeente? hei sijn gheleerde, treffelijcke, heylige Bisschoppen, ende dappere verweerders der waerheydt teghen de snaterende nieuwigheden: Ghy wilt een Bisschoppelijcke Synode vergadert hebben, om daer, over uwe leere ghevonist te werden; Maer Godt selve stelt met goede orden, op verscheyden eeuwen, op verscheyden plaeften, en tijden, soo het hem belieft, ende soo hy vonnist nut te sijn, ghetrouwe, ende vele uytneemender leeraers; Die siet ghy uyt verscheyden tijden, eu la 17 schappen van't Oosten, en Westen, t'samen vergadert, niet op eene plaeft, tot de welcke de menschen souden connen varen, maer in eenen boeck, die varen can tot de menschen. Hoe veel te wenschelijcker souden u die RECHTERS moeten wesen, indien ghy het Catholijck ghe-loof hadt. Nu sijn sy u soo veel te vreeselijcker, om dat ghy

Van d' authoriteyt der HH. Oudt-vaderen. 449
ghy het Catholijck gheleooe bestrijdt, het welck sy
met het sogh hebben ghesoghen, t'welck sy met de spij-
se hebben ghenomen, wiens sogh, ende spijse sy aen
groote, ende cleyne hebben toeghededient, welck ghe-
loove sy oock, teghen de vyanden, oock teghen u lie-
den, eer ghy ghebornen waert, vvaer door ghy oock o-
penbaer wordt, op het aldercrachtighste, ende alder-
claerste hebben beschermt: Door sulcke Planters, be-
sproeyers, bouw meesters, Herders, ende Voester-hee-
ren is de Kercke ghegroeyst, nae de tijden der Apostelen.
Door soodaniche spreken dan, ende soo groote
authoriteyt vande Heylighen, sult ghy, door de berm-
hertigheydt Godts, ghenezen worden, t'welck ick wen-
sche, ofte vvel, daer van ick een grouvvel hebbe,
indien ghy hartneckich blijft in uwe dvvaesheydt, ghy en
sult gheene rechters soecken, daer ghy uw'sake sout
schoon maecken, maer daer ghy soo vele HH. ende
uytnemende, ende vermaerde Leeraers vande Catholijc-
ke Wærheydt, Irineum, Cyprianum, Reisium, ende
alle de reste harte medeghesellen, ende medeghenoooten,
ende de heele gantsche Kercke Christi, sout beschuldi-
ghen. Teghen dese rasernije, sie ick dat men sal moe-
ten antvoorden aen uvve boecken, op dat het ghe-
loove van die Vaders teghen u werde beschermt, even
als het Euangelic beschermt wort teghen de goddeloos,
ende gheslaghen vyanden Christi.

Wat nu belanght het leste stück, daer van heft
ghy clare ghetupghenissen in Augustino.

Erst in de voorgaende spreuke op het leste/
daer hy duidelijck seydt dat Julianus, dooz
de spreken der Oudt-vaderen moest gheriesen
worden.

Ten tweeden lib. 1 contra Julian. Cap. 2 daer Augusti-
nus seght van sijn epghen selven: Ick gheleooe dat
de Out-vaders gh. looven, ick houde dat sy houden, ick
leere dat sy leeren, ick predike, dat sy prediken: Wijcke
Juliane aen haer, ende ghy sult wijken aen my: Volgh
haren raedt, ende ghy sult my gherust laten: voort' leste,
indien ghy, door haer, mijnen vrient niet en wilt wor-
den, ick bidde, dat ghy, door my, haren vyant niet en
wert,

F

wert,

450
wert; en hoe en sult ghy t' niet worden', by soo verre
ghy in die dwalinghe blijft steiken? Vermoghen dan by
u soo veel *Pelagius*, ende *Calestius*, dat ghy niet alleen,
soo veele, ende soo groote leeraers van t' *Catholijck* ge-
loove, soo oude belchermers, levende, ende doode,
durft verlaten, maer oock de selyc uytscelden voor
Manicheen?

Wie en siet in al het voorgaende niet/hoe groot
dat *Augustinus* acht de authoziteyt der *Out-vader-
en*? *hy* seght

Ten eersten, dat de leeringhen der ketteren door
dese authoziteyt wort te niete ghehaen.

Ten tweeden, dat Godt door de *Out-vaderen*
spreekt.

Ten derden, dat *hy* liever heeft met vermale-
bijdinghen te volghen de verklaringhen vande
Out-vaderen op de *Schrifture* / als ghepresen te
worden vande ketteren.

Ten vierden, *hy* schimpt met de *Pelagianen*, om
dat *hy* de verklaringhen der *Out-vaderen* ver-
wierpen.

Ten vijfden, *hy* seght dat de ketteren sonden
moeten beweeght worden / om hare leeringhen
te verslaen / door d'reenstemmicheyt der *Out-
vaderen*.

Ten sexten, *hy* seght dat men de uptlegghin-
ghen vande *Schrifture* / moet vraeghen van de
ghene die haer belyden leeraers der selver te
sijn.

Ten sevensten, *hy* seght dat men Meesters moet
soeken wanneer de spreuken vande *Schrifture*
schijnen teghen-strijdich te sijn, dit alles verstaen
de vande *Out-vaderen*.

Ten achsten, *hy* stelt de *Out-vaderen* tot *Rech-
ters*/om de verschillen te kunnen sissen.

Ten neghensten, *hy* seght dat *hy* upt de *Out-vad-
er* moet sien / of *hy* het oude gheloove heb-
ben/ ende het warachich / *Christelijck* ghelo-
ve.

Ten tiensten, *hy* seght dat het *Christelijck* volk
hare

Dat wy door de goede werken &c. 451
hare uitleggingen moet volghen:

Ten elsten, dat de ketteren door de authoziteyt
der Out-baderen moeten gheuenen wozden/ ofte
soo niet/dat sy hartnechtich sijn.

Ten lesten, dat men het gheloobe der Out-ba-
deren moet beschermen / eben ghelyck men het
Euangelle beschermint.

Nu kan een veder mensch sien / ten sy dat sy
blindt sy met wie het Augustinus, in dese materie
hout; ofte met de Roomscche Kercke, oft met Par-
tijc.

HET VIII. CAPITTE L.

Dat wy door de goede werken eyghentlijck verdienen.

De eerste ghetuigenisse Augustini, vaeckende
dese materie/ hebben wy lib. 1. *contra adver-
sar. legis Cap. 16.* Tis seer cleyn, sept sy / dat
wy gheven in de aelmoessen, maer als het godtvruchte-
lijck wort ghegeven, men becomt daer van een eeuwi-
ghe verdienste.

Ten tweeden *Homil. 14 ex 50.* Den Apostel seght, de
heere, rechtveerdige rechter sal my wederom gheven
de croone; soo is hy dan schuldich: was sal by wederom
gheven ? hysal dan geven als rechtveerdige rechter.
Want hy en can, het werck ingesien wesende, den loon
niet loochenen, die het werck infier. Ick hebbe eenen
goeden strijt ghestreden, is een werck. ick hebbe mij-
nen loop volbracht, is een werck. Ick hebbe het gheloof
behouden, is een werck, resteert de croone ; tis eenen
loon.

Ten derden in *Psal. 83.* Godt is schuldenaer vande
croone; waer van schuldenaer heeft hy yet ontfangen?
aen wie is Godt yet schuldich? siet, vvy sien, dat Pau-
lus hem hout als schuldenaer; hy heeft hermeticheyc
ghēc.

Ff 2

ghecregen, vereyschende waerheyt: de heere, seye hy, sal my vvedetom gheven in dien dach: vwat sal hy u vvederom gheven, als t'ghene hy u schuldich is? vvaer van is hy u schuldich? vwat heft ghy hem ghegeven? Wie heeft hem eerst gegeven, ende t'sal hem vvederom gegeven vworden? Godt heeft sy selven schuldenaer gheinaeckt niet met ontfangen, maer niet beloven: men seght aen hem niet, geeft vvederom dat ghy ontfangen heft, maer, gheeft vvederom dat ghy belooft heft; sal hy connen de schuldt loochenen, die bermerticheyt heeft gedaen?

Ten vierden *Epistol. 105. ad Sixtum* : het eeuwiche leven het vvelck vvy op t' eynde sullen hebben sonder eynde, vvert ghegeven om de voorstaende verdiensten; nochtans om dat de selve verdiensten, aen de vvelcke het gegeven vvert, van ons niet toebereytsijndoor onse ghenoeghaemhelyt, maer in ons ghemaeckt doort de gracie, soo vwordt het eeuwiche leven oock gracie genoemt, om gheen ander oorsake als om dat het voor niet vvert gegeven, nochtans soo, dat het aen de verdiensten vvert ghegeven, alhoevvel de vordiensten selve worden gegeven.

Ten vijfden Tratt. 67. in Ioan. In den hemel sal een yeder, een wooninge hebben nae sijn verdienste. Veelt wooningen in het eeuwiche leven, beteekenen verscheyden weerdicheden van verdiensten.

Ydele uytvlucht van Partije.

D. Cabeljau in sijn Memory-boeck part. 2. pag. 822.
D. wilst de derde spreuke van Augustinus, hier
vozen bā mij bygebracht/beantwoorden/t welch
hy doet seet sober/eggende.

Dese woorden leggen gheheelyck voor ons, ende
gheven klaer te kennen, dat *Paulus* niet ghehoofst en
heeft, dat het ewich leuen hem soude gegeven wor-
den als een verdienden loon, voort yet dat hy aen Godt
eerst gegeven hadde, maer voort niet, y^r enckele genade
waer toe sich Godt uyt hem selven, dooreen gunstiche
geloofte, verplicht hadde. Matt

Maer D. Cabeljau doodt hier sijn epgen selbe
met de plaetse Augustini die hy datelijck daer by
voegt getrocken uyt het boetli *de grat. & arbit.* c. 7.
daer Augustinus sprekende van den selben h. Apo-
stel/ segt: Laet ons eens considereren de meriten selve
vande Apostel Paulus, aen welcke hy gheseyt heeft dat
de rechtveerdige rechter sal de croone wedergheven,
en laet ons sien of het meriten sijn van hem selyen, dat
is, uyt sich selven verkregen, dan of het Gods ga-
ven sijn.

De Roomsche Wercke seght met Augustino lib.
9 Confess. Cap. 13. de ghene die aen Godt vertelt sijne
warachtige verdiensten, die en vertelt niet anders als
Godts gauen; sy bekent dat oock onse verdiensten/
gaven Godts sijn: Maer sy bekent oock met Au-
gustino, dat het daerom niet en laren te zijn WARACHTIGE VERDIENSTEN. Want de wer-
ken en kunnen gheen verdiensten sijn van t'eeu-
wiche leven t'welck boven-natuuerlyck is/ ten zp
dat de verdiensten boven-natuuerlyck sijn; vol-
gheng den gront-reghel der wetenschap; de mid-
delen moeten passen op t'eynde: Maer onse wer-
ken en kunnen niet boven-natuuerlyck wozden
ten zp dooz de gracie Godts/ende de gracie wort
ouz vooz niet ghegeven / alsoo seght Augustinus
dat ons het eeuwiche leven van dien kant wort
vooz niet ghegeven; te weten/in radice, nochtans
soo / dat daerom onse werken niet en laten wa-
rachtige verdiensten te sijn: daerom seght hy oock
dat men moet sien/ of Paulus uyt sijn eghen sel-
ven/dat is/ uyt de krachten vande enckele natu-
re/syne verdiensten verkreghen heeft; t'is sekier
dat neen/maer dooz de gracie die hem Godt heeft
ghegheven/sonder de welcke hy/noch ymant an-
ders/werken doen kan/ verdienstich van t'eeu-
wiche leven; dies niet tegenstaende soo hout Augu-
stinus de Werken vooz WARACHTIGHE VER-
DIENSTEN; want ghelyck een soldaet die wape-
nen krijght van sijnen Capiteyn/sonder de wele-
ke hy niet bequaemt en soude sijn om te vechten/

nochtans bergheldinghe verdient / als hy met
die selve wapenen kloekelijck vecht / alsoo hier
van ghelyken.

Ten anderen / soo en siet D. Cabeljau niet dat
Augustinus onderschept maecht in die plaetsen sel-
ve die hy citeert / tuschen den eersten roep tot
het gheloove up tot het Jodendom / ofte Heyden-
dom/ ende tuschen de werken / die nu van een
gheloovich ghedaen worden: van t'eerste sept hy/
dat niemant het gheloove en can hebben als door de
barmertic heyt Godts, ende dat het een gawe Godts is:
ende van desen kant moet men segghen dat het
eeuwigh leven / up t' enckele ghenade gheschon-
ken wort: Maer van tweede seght Augustinus, al-
hoewel de gracie Godts (sonder de welcke nie-
mant eenighe boven natuerlycke werken kan
doen) een gawe Godts is/ dat nochtans/ daerom
de werken die ghedaen worden in het gheloove/
niet en laten warachtige verdiensten te zijn / soo
spreckt hy lib. 9. Confess. dat het eeuwigh leven
ghegeven wort om de voorgaende verdiensten, soo
spreckt hy Epist. 105. dat Godt den loon niet enca-
loochenen als hy het werck insiet, soo spreekt hy
Hom. 14. ex 50. dat het eeuwigh leuen aan de verdiensten
vvert ghegeven, alhoevvel de verdiensten selue worden
ghegeven, soo spreekt hy Epist. 105. dat een ygelijk
een vroninghe in den hemel sal hebben nae sijne ver-
diensten, soo spreekt hy Tract. 67. in Ioan. dat onse
verdiensten beginnen goet te sijn door de gracie, als sy
nu gegeven is, soo spreekt hy de gratie lib. arb. cap. 6.
dat Paulus sijne goede verdiensten verhaelt, om dat hy
nae de goede verdiensten soude becomen de croone, soo
spreekt hy ibidem: alsoo ist mede van menighe
andere plaetsen / die deutgaengs inde schriften
Augustini te binden sijn / met de welcke hy leert
dat het eeuwigh leven wort ghegeven om de ver-
diensten / inder dat wort niet en kunnen verdiensten
als dooz de gracie Godts die ons voort niet wort
ghegeven / welcke gracie nu ghegeven sijnde/
seggh t' Augustinus, wort worden bequaem om te ver-
diensten:

dienen, het welck hy oock in t' lanch/ ende breedt
uptvoert in sijn boeck de gratia, & libero arbitrio, te-
ghen de Pelagianen, de welcke leerden/ dat de men-
sche kost verdienien/ ende alsoo het eeuwiche leven
bekomen/ sonder de gracie Godts/ door de encke-
le krachten vande nature.

Hier light Partij, en namelijck D. Cabeljau en
hoetelt/ ende en maeckt gheen onderschep t' rus-
schen d' eene sprekke van Augustinus, ende de ande-
re: want t' ghene Augustinus seght vande Gracie,
ende van het gheloove, dat verstaet Partij van
t' eeuwiche leven.

Augustinus dan seght/ende leert dat het gheloov-
be aen de mensche eerst ghegeven wort / sonder
eenige voorgaende goede verdiensten/ dit bewijst
hy in Paulo namelijck/die oock voort t' gheloove/
hadde quade verdiensten/waerom oock het ghe-
loove/een sodaniche gawe Godts is/dat het van
Godt wort ghegeven sonder het toedoen des
menschs: Van gelijcken de eerste gracie wort
ghegeven voort niet/ daerom wort sy / seght Au-
gustinus, gracie genoemt: Maer als dle nu ghege-
ven is / dan wort de mensche bequaem om bos-
ven-natuurlycke goede wercken te doen / ende
door de selve het eeuwiche leven te verdienien/ het
welck hy te boren nter machtich was sonder ge-
loove/en sonder de gracie. Dat is de oprechte en-
de eggen leeringe van Augustinus.

Wese leeringhe sal noch meer blijken upp die
selve plaecke/die D. Cabeljau in sijn Memory-boeck
teghen ong inbrenghet/ niet stucken/ en brocken/
ende verhort / laet ong maer de reibe vervollen/
ende voltrecken.

Als dan Augustinus gheseyt heest; dat de ver-
diensten Pauli niet upp hem selven/ maer upp de
gracie Godts voort quamen/ende namelijck dat
niemand het gheloove en kan hebben / dan doort
de genade Godts: dan gaet hy voorder discous-
eren/in deser voeghen.

Den Apostel leert openlijck: Ghy syt salich ghewor-
Ff 4 den

den door de gracie, door het gheloove, ende dat niet uyt ul. maer tis een gawe Godts : Want sy souden connen segghen, daerom hebb. n wy gracie ontfangen, om dat wy gheloozen, haer eyghen selven het gheloove, de gracie aen Godt toeschrijvende: Daerom den Apostel als hy geseyt hadde; door het geloove, ende dat niet uyt ul, maer tis een gawe Godts : Wederom op dat sy niet en souden segghen, dat sy die gave door hare werken verdient hebben, heefster datelijck by gheve oecht, niet uyt de werken, op dat niemand sich en verheffe: Niet dat hy de goede werken ghelooched heeft, ofte ydel ghemaeckt, gemaerckt hy seyt, dat Godt aen een yeder gheest nae sijne werken: maer om dat de werken sijn uyt het gheloove, ende niet het gheloove uyt de werken, ende hier door sijn aen ons de werken der gherechticheyt van dien, van den welcken het gheloove selve is, van twelck gheseyt is: De rechtveerdige leeft uyt het geloove. Nu de menschen niet verstaende, dat den Apostel segt: Wy meijnen dat de mensche gherechtveerdicht wort door het gheloove, sonder de werken der wet; sy hebben ghemeent dat hy eyde, dat het gheloove alleen genoeghaem was, alhochwel hy qualijck leefde, ende gheen goede werken en hadde: verre van daer dat het vat der verkielinge sulcx soude ghevoelt hebben: want als hy op een seker plaets gheseyt hadde, in Christo Iesu en is de besnijdenisse, ende de voor huyt niet nut, heefster terstont byghevoeght: maer het gheloove werkt door de liefde, dat is het gheloove, t'welck de gheloovige verschillende maeckt vande onsuvere duyvels; want dese oock, soo als den Apostel Iacobus segt, ghelooven, ende schroomen, maer sy en doen gheen goede werken: Soo en hebben sy dan dat gheloove niet, uyt het welck de rechtveerdige leeft, dat is, t'welck door de liefde werkt, op dat Godt gheve het eeuwigh leven, nae sijne werken; maer om dat onse goede werken van Godt sijn, vande welcken oock ons gheloove is, ende liefde, daerom heeft den Apostel der Heydenen, oock het eeuwigh leven selve, gracie ghe- noemt: Hier uyt spruyt een groote questie, de welcke doot de hulpe Godts, moet ghesolveert werden: Want by soo verre het eeuwigh leven aen de goede werken wort weder-

wederghegeven soo als de schrifture openlijck seght, God sal een jeder wedergheven nae sijne werken : Hoe is dan het eeuwigh leven gracie, ghemerkt dat de gracie niet wederghegeven vvert aan de vvercken, maer voor niet, soo den Apostel seyd: Aen de ghene die vvercket, en vvert den loon niet toegherkent nae de gracie, maer nae de verdienste. Hoe is dan het eeuwigh leven, gracie, het welck uyt de werken ghenomen vvert ? heeft dan misschien d. n. Apostel het eeuwigh leven niet Gracie ghe- noemt ? in alle manieren, soo dat het niemandt loochenen en can ; hy en begheert gheenen scherpsinnighen ver- staender, maer alleenlijck eenen aendachtighen toehoorder: Want als hy gheseydt hadde: De besoldinghe des sonde is de doodt: hy voeghter teftont by : Maer de gracie Godts is het eeuwigh leven in Christo Iesu onsen Heere. Dese questie dan en schijnt my niet te connen ghesolveert werden, ten sy dat wy verstaen, dat onse goede vvercken, aan de welcke het eeuwigh leven wort wederghegeven, behooren tot de gracie Godts : om t'ghene de Heere Iesus seght : Sonder my en kont ghy niet doen, &c.

Hier hebt ghy in dese spreuken Augustini, t'ghene sek boven ghesepdt hebbe / te weten/ dat Augustinus onderschept maeckt tusschen het Gheloove, tusschen de Gracie, ende tusschen het eeuwigh le- ven.

Dan het gheloove seydth hy / dat het een gave Godts is, de welcke niet door vvercken verdient wort.

Item / dat het Gheloove niet en is uyt de werken, maer van Godt.

Item / dat het gheloove alleen niet ghenoeghaem is, maer datter de goede werken moeten by vvesen.

Dan de Gracie seydth hy / dat sy niet wederghe- ven vvert aan de werken, maer voor niet.

Dan t'eeuwigh leven seydth hy : dat het aan de men- schen vvederghegeven vvert, nae sijne vvercken.

Item / dat het aan de goede vvercken vvederghe- ven vvert.

Item / dat den Loon, aan de ghene die werckt, toe- gherkent vvert niet nae de gracie, maer nae de Verdien- ste.

Item/

Irem/ dat het eeuwigh leven uyt de werken ghengomen wort.

Waer op hy seght dat het wel samen staet dat het eeuwigh leven Gracie ghe noemt merde / eude nochlang ghegheven werde nae de Verdienste/ of nae de wercken / ofte ghenomen werde uyt de wercken , namelijck hierom / om dat de verdienstelijcke wercken niet en kunnen ghedaen woerden sonder de gracie / ende alsoo wort het eeuwigh leven/ gracie ghe noemt / ter oorsake van shnen wortel / ofte eerste beghinsel / maer het wort een Loon ghe noemt / ter oorsake vande verdienstelijcke wercken / die dooz de gracie ghedaen woerden.

Soos leghet de leeringhe van Augustinus; soo leghet doch die vande Roomische Kercke / vervolghengh konit de Roomische Kercke over een met de leeringhe Augustini.

Hier teghien brenght D. Cabeljau voor t'leste noch een gheraepbaeckte plaetsen van Augustinus , daer hy seght : Ons goet leven en is niet anders als de gracie Godts, buyten twijfelloock het eeuwigh leven, het welck aen't goet leven wort wedergegeven in de gracie Godts, want dit vvert oock voor niet ghegheven, nae dien oock de gracie voor niet ghegheven vvert aen den vvelcken sy ghegheven vvert : Maer die aen de vvelcke sy ghegheven vvert, is alleenlyck gracie, Maer dit dat ghegheven vvert, de vijle het een prijs is van die, is gracie voor gracie , als wessende een Loon voor de gherechtigheydt , tot hier toe D. Cabeljau , verswijghende dese woerden die ver losghen : op dat waerachtigh zy , vwant t'is waerachtigh, dat Godt aen een jeder sal vvedergheven nae sijne vvercken.

Hier maeckt Augustinus wederom onders hept also vozen : Want seght dat het goet leven e- gracie Godts is, nochlang / dat het eeuwigh leven aen het goet leven vvedergheven vvert, om dat het vvaerachtigh is, dat aen een jeder sal vvedergheven worden nae sijne vvercken ; dat men eben wel can segghen/ dat het om niet ghegheven wort / ter oorsake/ soo

soo hy spreecht / vande gracie de welcke om niet ghe-
gheven vvoirt, soo nochtans dat het eeuwigh leven
een PRYS, ende LOON blyft ter oorsake vande
goede wercken/aen de welcke het wort wederge-
gheven.

Waer over Augustinus sich selven noch meer
verklaert.

*Erst Serm. 15. de verbis Apost. segghende : de Gra-
tie is voorghegaen voor de verdienste, de gracie en is niet
uyt de verdienste, maer de verdienste uyt de gracie.*

*Ten thieden, de Grat. & lib arb. cap. 6. Als de gra-
tie ghegeven is, onse verdiensten b. ghinnen goet te sijn,
nochtans door de gracie.*

Ten derden *de Corrept. & Grat. Cap. 18.* De gracie en
wert niet ghegeven aen de werken, maer om niet,
daerom moet men, sonder eenigh twijfle, belyden, dat
het eeuwigh leven gracie ghenoemt wert, om dat hertien
die Verdiensten wort wederghegheven, die door de gra-
tie gheschiet zijn. Gracie, voor gracie, dat is, voor de ver-
diensten, die de gracie toeghebracht heeft.

In deser voeghen blyft D Cabel au. in de brodde/
ende onse over-een-komste met Augustinus, raken-
de de verdienstelijcke werken / blyft vast / ende
bevestight.

Hier mede sal ick sluyten de over-een-komste
der Roomische kercke met Augustino, soo veel als
de voorgaende stukken behanght: want van ande-
re stukken/ als van het Vaghevyer, het Sacrificie, on-
derscheyt van spisen, ende soo voortg / hebbet ick in
andere vericheyden / ende besondere Tractaten
ghehandelt.

Be-